

VIII stručno-naučni skup sa međunarodnim učešćem
„AKTUELNOSTI U EDUKACIJI I REHABILITACIJI OSOBA SA
SMETNJAMA U RAZVOJU”

Beograd, 25-26. novembar 2023. godine

ZBORNİK REZİMEA

Beograd, 2023.

**„AKTUELNOSTI U EDUKACIJI I REHABILITACIJI OSOBA SA
SMETNJAMA U RAZVOJU”**

Zbornik rezimea

Izdavač:

Resursni centar za specijalnu edukaciju

Za izdavača:

prof. dr Goran Nedović

Urednici:

dr Srećko Potić

doc. dr Ivana Sretenović

Recenzenti:

prof. dr Goran Nedović

prof. dr Mirjana Đorđević

Tehnički urednik:

Biljana Krasić

Dizajn korica:

mr Boris Petrović

Štampa:

BIG Štampa

Tiraž:

200

ISBN 978-86-89713-08-4

VIII stručno-naučni skup sa međunarodnim učešćem
„AKTUELNOSTI U EDUKACIJI I REHABILITACIJI OSOBA SA
SMETNJAMA U RAZVOJU”

Beograd, 25-26. novembar 2023. godine

Organizatori:

Resursni centar za specijalnu edukaciju, Beograd
Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković”, Beograd
Asocijacija za kognitivnu neurorehabilitaciju, Beograd
Beogradski psihološki centar, Beograd
Društvo defektologa Beograda
Društvo defektologa Vojvodine
Društvo defektologa Crne Gore

Programski odbor:

- prof. dr Goran Nedović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija, predsednik
- PhD Sergey Kokhan, Transbaikalski državni univerzitet, Chita, Rusija
- Wang Xiao Jun, Dongguan Rehabilitation Hospital, Guangdong Province, China
- prof. dr Srboljub Đorđević, Univerzitet u Nišu – Pedagoški fakultet, Vranje, Srbija
- prof. dr Fadilj Eminović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija
- prof. dr Mirjana Đorđević, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija
- prof. dr Nebojša Macanović, Univerzitet u Banjoj Luci – Fakultet političkih nauka, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
- doc. dr Ivana Sretenović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija
- dr Srećko Potić, prof., Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković”, Beograd, Srbija

Organizacioni odbor:

- doc. dr Ivana Sretenović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija, predsednik
- dr Srećko Potić, prof., Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković”, Beograd, Srbija, generalni sekretar
- prof. dr Mirjana Đorđević, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija
- Jovana Pavlović, Resursni centar za specijalnu edukaciju, Beograd, Srbija
- Kristina Ivanović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija
- Maja Nedović, OŠ „Anton Skala”, Beograd, Srbija
- Danijela Nikolić, OŠ „Anton Skala”, Beograd, Srbija

PROGRAM

SUBOTA, 25.11.2023.

09.00-10.00 Registracija učesnika

10.00-10.15 Otvaranje Skupa i pozdravna reč organizatora

Sesija 1

Moderator: prof. dr Goran Nedović

10.15-10.30	Milica Pejović Milovančević, Nenad Glumbić, Miodrag Stanković, Vanja Mandić Maravić, Nenad Rudić, Ana Kesić, Duško Stupar, Mirjana Šulović Živković, Jasminka Marković, Jelena Radosavljev Kirćanski, Mirjana Đorđević, Biljana Kojović, Jelena Pešić Zarić, Sunčica Petrović, Jelena Zajeganović Jakovljević	Smernice za skrining, dijagnostiku i intervencije za decu i odrasle sa poremećajem iz spektra autizma
10.30-10.45	Sviatlana Vlasava, Sergey Kokhan	Learning environment for hearing impaired students in physical education classes
10.45-11.00	Wang Xiao Jun, Gao Shan Qu	Epidemiological characteristics of cerebral palsy in children – Comparative analysis of southern and northern regions of Xinjiang

11.00-11.15 Pauza za kafu

11.15-13.00	Marina Vujanović, Danijela Ilić Stošović	Razlike u kinestetičkoj senzitivnosti učenika osnovnoškolskog uzrasta u odnosu na fazu opismenjavanja
	Mihajlo Kanjuh, Marija Cvijetić Vukčević	Procena manipulativnih sposobnosti učenika sa smetnjama u razvoju i izrada prateće asistivne tehnologije
	Marina Janković Nikolić	Podučavanje učenika sa IOP-om 2 upotrebi novčanica: adaptacija strategije „Za dolar više”
	Milica Krivokapić	Kvalitet života roditelja dece sa teškoćama u razvoju
	Dragomir Davidović, Maja Davidović	Uticaj domena školske klime u kreiranju pozitivne školske klime kod učenika sa smetnjama u razvoju
	Lucija Đorđević, Srboljub Đorđević	Procena grafomotornih sposobnosti kod učenika sa smetnjama u razvoju osnovnoškolskog uzrasta
	Aldvin Torlaković, Adisa Milić, Arneta Borovac-Bekaj, Roman Kebat	Efekti vannastavnih aktivnosti na socijalizaciju djece sa smetnjama u razvoju
	Kristina Ivanović, Jovana Pavlović	Percepcija zdravlja osoba sa reumatoidnim artritisom
	Katarina Maksimović, Milica Rapaić	Učestalost bavljenja fizičkom aktivnošću u odnosu na abdominalnu gojaznost kod osoba sa smetnjama u razvoju

Diskusija

13.00-14.00 Pauza za ručak

Sesija 2

Moderator: prof. dr Fadilj Eminović

14.00-15.45	Nataša Srećković Milenković, Neda Novaković, Roberto Grujičić, Milica Vlasisavljević, Milica Pejović-Milovančević	Trening veština roditelja u porodicama sa decom sa razvojnim poremećajima ili razvojnim odstupanjima nakon pandemije Kovid-19
	Roberta Bonassin, Ana Marinić	Inkluzivna učionica stranog jezika
	Jovana Pavlović, Kristina Ivanović, Ivana Sretenović	Aktivni i pasivni model u tumačenju kognitivne rezerve
	Dijana Toljanić, Roberta Bonassin	Različiti, a uključeni
	Ana Busarac	Roditeljski stres i roditeljska iracionalna uverenja kod dece koja kasne u psihomotornom razvoju: podrška roditeljima
	Kristina Klišanin, Vlatka Kamenarić Blašković, Dajana Bulić, Tena Matijaš, Ivana Škarica, Tomislav Vitković	Grupni rad s djecom s teškoćama u razvoju predškolske dobi
	Blaženka Paković, Tamara Zimšek Mihordin	Financijska pismenost učenika s oštećenjem vida – primjer dobre prakse
	Ana Marinić, Dijana Toljanić	Od vremena do klime – ususret klimatskim promjenama
	Emina Šarić-Krajišnik, Azemina Maglić	Studijski program inkluzivne edukacije kao doprinos inkluzivnom društvu BiH

Diskusija

15.45-16.00 Pauza za kafu

16.00-17.00 **Tribina „Roditelji za roditelje – Mreža horizontalne podrške”**

Moderatori: Srećko Potić i Lana Vučićević Miladinović

NEDELJA, 26.11.2023.

09.00-10.00 Registracija učesnika

Sesija 3

Moderator: dr Srećko Potić

10.00-12.00	Rozita Petrinska Labudović, Robert Minovski	Can Implementation of Lean Approach Reshape the Quality Landscape of Health and Social Services?
	Milica Rapaić, Katarina Maksimović	Stanje uhranjenosti kod osoba sa smetnjama u razvoju
	Katarina Đorđević, Marija Žikić, Olgica Kostić	Razvojna grupa – deo porodično orijentisane rane intervencije
	Marijana Jovanović Čabrić, Nevena Petrović, Tatjana Simić, Tanja Žegarac, Gordana Jovanović	Senzorna soba u specifičnom centru za obrazovanje i vaspitanje učenika sa smetnjama u razvoju u Španiji
	Snežana Maravić, Jovana Turimandžovski, Aneta Peša	Kroz učenje u terapijskim baštama do boljih postignuća učenika sa smetnjama u razvoju
	Rozita Petrinska Labudović, Monika Gigerl, Alicia Vinatea, Clarisse Nunes, Antonio Pérez Romero, Sol Amanda Robledo Sánchez Guerrero	INARTdis project: Determining needs for training on inclusion through art of cultural and educational professionals
	Aleksandra Bukovica, Marija Pejković, Maja Ivošević	Brain Gym® u vrtiću i školi
	Mila Bunijevac	Razvoj govora kod dece sa intelektualnom ometenošću
	Slavica Pavlović, Oleg Yurevich Latyshev, Karolina Tadić-Lesko, Polina Aleksandrovna Latysheva, Boshra A. Arnout, Boris Rozić	Kamo ide škola inkluzije...?!
	Biljana Joksimović	Poremećaji i podsticanje govora učenika mlađeg školskog uzrasta

Diskusija

12.00-13.00 Pauza za ručak

Poster sesija

Moderator: Kristina Ivanović

13.00-13.30	Mirjana Đorđević, Nenad Glumbić	Kako studenti evaluiraju praktične aktivnosti iz predmeta Rehabilitacija osoba sa autizmom?
	Srećko Potić, Goran Nedović	Otvorena vrata za psihosocijalnu podršku porodici – onlajn savetovalište
	Amela Džubur, Jelena Vidojević, Suzana Jevđenović, Miroslav Vračević	Primjena Montessori metode u radu sa djecom predškolskog uzrasta
	Tamara Lazović, Jelena Vidojević, Ana Lukić	Stavovi nastavnika prema matematičkoj kreativnosti učenika tipičnog razvoja i učenika sa smetnjama u razvoju
	Sandra Ilanković, Slobodan Subotić, Sandra Ugrenović	Povezanost poremećaja pažnje sa teškoćama u aktivnostima dece predškolskog uzrasta

Gorana Šarac, Nevena Milivojević	Razvoj steam aktivnosti za učenike sa smetnjama u razvoju
Slobodan Subotić, Sandra Ilanković, Jasmina Radojlović, Šćepan Sinanović, Stefan Mikić	Procena pisanja kod fluentnih afazija
Marina Gašić	Doživljaj nivoa samoeфикаsnosti nastavnika u osnovnoj školi „Radivoj Popović” u Zemunu
Ljiljana Šimpraga, Goran Nedović, Mirjana Zlatković Švenda	Kvalitet života i značaj socijalne podrške kod osoba sa reumatoidnim artritisom
Marijana Taranović Todorović, Slavica Đurić Pavlović	„U prirodnom okruženju” – prikaz projekta
Jelena Subotić Krivokapić, Lidija Milenović, Biljana Martinović	Uticao porodice na nastanak gojaznosti kod dece
Ivana Sretenović	Unapređenje kvaliteta socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju – prikaz projekta
Lana Vučićević Miladinović, Mirjana Đorđević, Srećko Potić	Roditelji za roditelje – mreža horizontalne podrške

Sesija 4

Moderator: doc. dr Ivana Sretenović

13.30-15.30	Anja Gajić, Zoran Kovačić, Bojana Arsić	Tretman samopovređivanja i kompulzivnih masturbacija kod osoba sa autizmom
	Biserka Jakovljević	Usluge socijalne zaštite namenjene deci školskog uzrasta u Jagodini
	Marija Marković, Olivera Marković	Značaj dojenja kod dece sa Daunovim sindromom
	Vesna Paušić, Jelena Vidojević	Efekte primene Exopulse Mollie odela kod pacijenata sa neurološkim oboljenjima
	Bojana Vujnović	Savremena potreba u obrazovanju onih, koji obnavljaju i uspostavljaju sposobnosti kod osoba sa teškoćama u razvoju
	Ivan Karaklić	Samostalnost korisnika i kako je drugačije i adekvatnije meriti
	Vesna Ninković	Doprinosi molitve rehabilitaciji dece sa smetnjama u razvoju – mogućnosti i zablude
	Tijana Bojanić	Inkluzija u predškolskom vaspitanju i obrazovanju – izazovi i rešenja
	Marijana Jovanović Čabrić, Nevena Petrović, Tatjana Simić, Tanja Žegarac, Gordana Jovanović	Blog kao otvoreni obrazovni resurs škola
	Danijela Mijušković	Uticao kliničkih istraživanja na primenu adekvatnih terapijskih metoda i značaj vakcinacije
	Olivera Marković	Osvrt na sistem rane pomoći deci sa ograničenim zdravstvenim mogućnostima i njihovim roditeljima u Ruskoj Federaciji
	Danijela Mijušković	Motivacija i liderstvo zaposlenih u medicinskim ustanovama

Diskusija

15.30-15.45 SVEČANO ZATVARANJE SKUPA

SMERNICE ZA SKRINING, DIJAGNOSTIKU I INTERVENCIJE ZA DECU I ODRASLE SA POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA

Milica Pejović Milovančević^{1,2}, Nenad Glumbić³, Miodrag Stanković⁴,
Vanja Mandić Maravić^{1,2}, Nenad Rudić⁵, Ana Kesić⁶, Duško Stupar⁶,
Mirjana Šulović Živković⁷, Jasminka Marković⁸,
Jelena Radosavljev Kirčanski^{1,9}, Mirjana Đorđević³,
Biljana Kojović¹⁰, Jelena Pešić Zarić¹¹, Sunčica Petrović¹²,
Jelena Zajeganović Jakovljević¹³

¹Institut za mentalno zdravlje, Beograd, Srbija

²Univerzitet u Beogradu – Medicinski fakultet, Srbija

³Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

⁴Univerzitet u Nišu – Medicinski fakultet, Srbija

⁵Psihijatrijska ordinacija Rudić-Stamenković, Beograd, Srbija

⁶Klinika za neurologiju i psihijatriju za decu i omladinu, Beograd, Srbija

⁷Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“, Beograd, Srbija

⁸Krug – ordinacija za dečju psihijatriju i psihoterapiju dece i odraslih, Novi Sad, Srbija

⁹Univerzitet Singidunum, Beograd, Srbija

¹⁰Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

¹¹Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, Srbija

¹²Savez udruženja Srbije za pomoć osobama sa autizmom, Beograd, Srbija

¹³UNICEF u Srbiji

Četiri godine posle prvog izdanja Smernica (Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, 2018), autori su zaključili da je, s obzirom na rapidan priliv novih saznanja i zvanični početak primene novog Međunarodnog klasifikacionog sistema bolesti – MKB-11, neophodno izraditi prošireno izdanje Smernica.

Prema aktuelnim podacima, poremećaj iz spektra autizma (PSA) pogađa 78 miliona ljudi te ima globalni značaj, kako zbog svoje učestalosti i rasprostranjenosti tako i zbog stepena do kojeg utiče na pojedinca i porodice. Osobe sa PSA predstavljaju jednu od najosetljivijih populacionih grupa, koja ima otežan pristup odgovarajućim i pravovremenim personalizovanim uslugama i intervencijama zasnovanim na dokazima.

U ovom radu su predstavljene nove Smernice za skrining, dijagnostiku i intervencije za decu i odrasle sa PSA, koje predstavljaju veliki kvantitativni i kvalitativni iskorak u odnosu na prvo izdanje iz 2018. godine. U novom izdanju, pored procedura i protokola dijagnostike, sagledava se život osoba sa PSA i njihovih porodica u celini, sa osvrtom na tranziciju iz jednog razvojnog doba u sledeće, kroz izazove koje prati njihovo odrastanje uz date prikaze slučajeva. Poseban deo se odnosi na intervencije zasnovane na dokazima, u skladu sa najnovijim saznanjima. U našoj zemlji je napravljen važan pomak kroz sprovođenje

porodično orijentisanih intervencija (PORI) i sprovođenje Treninga roditeljskih veština (Caregiver Skills Training – CST).

Smernice imaju za cilj da osnaže sve stručnjake uključene u rad sa decom kako bi stekli znanja i veštine za realizaciju jednog od ciljeva Nacionalnog programa za unapređenje razvoja u ranom detinjstvu. Namijenjene su svim stručnjacima koji rade sa decom i porodicama u okviru medicinskog, obrazovnog sektora, socijalnoj zaštiti, nevladinim organizacijama kao i samim roditeljima/negovateljima dece sa PSA. Preporučene aktivnosti imaju za cilj i da pomognu donosiocima odluka i usmere dalja ulaganja u zdravlje i obrazovanje osoba sa PSA.

Ovaj rad teži da približi Smernice svim navedenim stranama i pomogne da se postupa najefikasnije moguće kako bi se pomoglo osobama sa PSA i njihovim porodicama i unapredila perspektiva društva u celini.

Ključne reči: *smernice, autizam, intervencije, multisektorska saradnja*

LEARNING ENVIRONMENT FOR HEARING IMPAIRED STUDENTS IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES

Sviatlana Vlasava¹, Sergey Kokhan²

¹*Belarusian State Medical University, Department of Public Health and Health Care, Minsk, Belarus*

²*Transbaikal State University, Chita, Russia*

In the modern world, equipped with nanotechnology and artificial intelligence, there are currently around 650 million people with disabilities, according to official figures. According to the World Health Organization, population growth, the aging of the population and advances in medical science are causing these figures to rise. With an average life expectancy of 70 years or more, 11.5% of the total life expectancy is attributable to years spent with a disability. Among people with disabilities, sensory hearing loss is the most common form of sensory disability worldwide. More than 5% of the world's population suffers from total hearing loss. To date, about 82% of people with disabilities face various limitations in education, vocational training, healthcare and employment. A significant medical and social problem is the integration of people with disabilities, including the hearing impaired, into society, which is not possible without an adequate level of education and physical development. One of the critical stages in the development of children is the period between the ages of 10 and 14. This age is the most difficult phase in terms of behavior due to the physiological transition in the formation of physical, psychological, moral and social attitudes of the individual. Hence the relevance of studying issues of physical activity of schoolchildren with hearing impairment – from the perspective of consumers of educational services in order to improve approaches to the organization of the educational process in physical education.

The aim of the study is to identify the characteristics of students with hearing impairments assessment of the system of organizing educational and out-of-school activities in physical education. For data collection, a questionnaire was used, reflecting the characteristics of the assessment of physical activity and the organization of the educational process, sports competitions by schoolchildren. The survey results were provided via Google forms from September 2022 to May 2023 among students with hearing impairments (n = 46, 14.8 (2.1) years) and healthy schoolchildren (n = 45, 14.4 (2.3) years). The results of the analysis show that healthy schoolchildren live with their parents in 77.8% of cases, while students with sensory impairments live in an educational center in 97.8% of cases. Normotypical school children subjectively rated their health as “excellent” and “good” (χ^2

= 15.6, $p = 0.002$) compared to students with hearing impairments. Statistically significant differences between the two groups were found in the frequency of physical education classes – the frequency of classes was greater for the normotypical students compared to students with sensory impairments ($\chi^2 = 12.5$, $p = 0.006$), which corresponds to the requirements of the educational standards. The physical activity of individuals with sensory hearing impairments during physical education classes is lower ($\chi^2 = 12.0$, $p = 0.003$). Out-of-school physical activity was statistically significantly higher ($\chi^2 = 6.1$, $p = 0.047$) in students of a specialized educational institution, which indicates a good organization of students with hearing impairments who, under the guidance of teachers, are able to focus their free time from school on active leisure activities. Statistically significant differences were found in the sitting time of students with hearing impairment ($M = 46.85$ min) compared to the indicators of normotypical students ($M = 69.44$ min; $p < 0.0001$).

Key words: *hearing impairments, school, students, physical education*

EPIDEMIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CEREBRAL PALSY IN CHILDREN –COMPARATIVE ANALYSIS OF SOUTHERN AND NORTHERN REGIONS OF XINJIANG

Wang Xiao Jun, Gao Shan Qu
Dongguan Rehabilitation Hospital, Guangdong Province, China

Xinjiang is located in the northwest of China, accounting for 1/6 of the total area of China. In 2022, the total population of Xinjiang was 25.87 million. Xinjiang is divided into south and north by Tianshan Mountains.

In 2019, the results of the study published by Xinjiang Medical University are as follows: First, there are more children with cerebral palsy in southern Xinjiang than in northern Xinjiang. Second, male children with cerebral palsy in Xinjiang are more than female children. Thirdly, the age of children with cerebral palsy is 7-13 years old, accounting for 37.2%, followed by children aged 4-7 years old, accounting for 36.3%. The most common type of cerebral palsy children in Xinjiang was spastic type, accounting for 56.6%, followed by mixed type, accounting for 35.8%, and athetosis type, accounting for 7.6%.

In 2012, the research results of Yili Women and Children 's Hospital in northern Xinjiang showed that : First, children with cerebral palsy are most likely to be 3-6 years old, accounting for 65.68%. Second, there are more male children than female children. Third, children with family history accounted for 1.23%. Fourth, children with mental retardation accounted for 3.7%. Fifth, children with epilepsy accounted for 9.38%. Sixth, children with other complications accounted for 14.81%. The GMFCS type of children with cerebral palsy in Yili area of northern Xinjiang is the most type 5, accounting for 30.68%.

In summary, there are more children with cerebral palsy in the southern region of Xinjiang than in the northern region, and the type of children with cerebral palsy is the most spastic type.

Key words: *Xinjiang, cerebral palsy, southern region, northern region, spastic type, GMFCS*

RAZLIKE U KINESTETIČKOJ SENZITIVNOSTI UČENIKA OSNOVNOŠKOLSKOG UZRASTA U ODNOSU NA FAZU OPISMEJAVANJA

Marina Vujanović¹, Danijela Ilić Stošović²

¹OŠ „Miodrag Matić“, Beograd, Srbija

²Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Kinestetička senzitivnost, kao svest o telu, položajima i pokretima delova tela, jeste bitan preduslov za pravilno izvođenje motoričkih radnji, a samim tim i veoma važan činilac obrazovno-vaspitnog procesa kroz obavljanje školskih aktivnosti. Pisanje, kao sposobnost kopiranja slova i brojeva u određenom vremenu i formi, predstavlja aktivnost kojom deca ovladavaju u nižim razredima osnovne škole. Tokom prvog i drugog razreda učenici su usredsređeni na reprodukovanje grafomotornog niza, dok tokom trećeg i četvrtog razreda dolazi do individualizacije rukopisa. Cilj ove studije jeste da utvrdi da li postoji povezanost između faze opismenjavanja i kinestetičkih sposobnosti učenika koji tek ovladavaju činom pisanja i učenika koji su pisanjem već ovladali. Istraživanje je sprovedeno u osam beogradskih osnovnih škola, na uzorku od 1156 učenika prvog ciklusa osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja. Kako bi se ispitala kinestetička senzitivnost kao instrument procene korišćen je Protokol za procenu sposobnosti pisanja, Lurija-Nebraska neuropsihološka baterija testova i posebne metodologije za procenu jačine i konzistentnosti pritiska. Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da procena hvata nije nezavisna od faze opismenjavanja u kojoj se učenici nalaze ($\chi^2(4) = 70.52, p = .000$), pri čemu samo 33% učenika početne faze opismenjavanja koristi zreli dinamični hvat. Visoko statistički značajna razlika u korist učenika koji su ovladali pisanjem ($p = .000$) prisutna je prilikom izvršavanja proba kinestetičke senzitivnosti, kao i prilikom procene jačine pritiska prilikom pisanja ($\chi^2(3) = 88.09, p = .000$). Međutim, razlike u postignućima ove dve grupe ispitanika nisu prisutne prilikom procene konzistentnosti pritiska ($\chi^2(1) = .32, p = .570$).

Prilikom definisanja nastavnih programa, standarda i ishoda obrazovanja za učenike prvog ciklusa obrazovno-vaspitnog rada trebalo bi uzeti u razmatranje i činjenice koje se odnose na celokupan psihomotorni razvoj deteta. Kako je u osnovnoj školi zastupljen sve veći broj učenika koji imaju teškoće u pisanju i učenju, proizilazi neophodnost angažovanja defektologa kao stručnog saradnika koji bi svojim kompetencijama doprineo unapređivanju obrazovno-vaspitnog procesa.

Ključne reči: *defektolog, kinestetička senzitivnost, učenik, faza opismenjavanja*

PROCENA MANIPULATIVNIH SPOSOBNOSTI UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU I IZRADA PRATEĆE ASISTIVNE TEHNOLOGIJE

Mihajlo Kanjuh¹, Marija Cvijetić Vukčević²

¹Škola za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović” sa domom učenika, Novi Sad, Srbija

²Univerzitet u Novom Sadu – Pedagoški fakultet u Somboru, Srbija

Cilj rada je prikaz pristupa proceni sposobnosti učenika sa smetnjama u razvoju u srednjim školama, koji se zasniva na analizi manipulativnih sposobnosti potrebnih za izvođenje određenih radnih operacija. Procena sposobnosti realizovana na ovaj način može se koristiti kako u svrhu profesionalne orijentacije, tako i u svrhu praćenja napretka učenika tokom časova praktične nastave.

Procena je zasnovana na praćenju pomaka učenika u ovladavanju elementima radne operacije u okviru zanimanja uz pomoć sistema obrazaca koji sadrže grafičke prikaze različitih radnih operacija i koji omogućavaju precizno beleženje. Ovakve obrasce samostalno mogu izraditi nastavnici praktične nastave i defektolozi, u skladu sa potrebama. Simboli koji se koriste za grafičko prikazivanje radnih operacija su osmišljeni tako da vizuelno predstavljaju: položaj radnog predmeta u prostoru u toku obrade, vrstu alata koji se koristi, položaj alata u prostoru u odnosu na radni predmet, položaj tela učenika u odnosu na alat u toku izvođenja operacije, oblik putanja radnih i povratnih pokreta i oblik putanja sila kojima se deluje na alat u toku rada. Detaljna analiza šema pokreta koji se pojavljuju u određenoj operaciji osnova je i izrade asistivne tehnologije, koja će pomoći učeniku da određenu radnu operaciju savladava postepeno, najpre uvežbavanjem njene kinematičke, a zatim i dinamičke strukture.

Izradom asistivne tehnologije i obrazaca za procenu manipulativnih sposobnosti sa praćenjem nivoa postignuća učenika, omogućava se defektolozima da dođu do uvida u predispozicije učenika za određeni zanat, a nastavnicima praktične nastave da dobiju precizne informacije sa kojim poteškoćama učenici započinju proces savladavanja određenih radnih operacija.

Ključne reči: *asistivna tehnologija, manipulativne sposobnosti, obrasci za procenu, srednja škola*

PODUČAVANJE UČENIKA SA IOP-OM 2 UPOTREBI NOVČANICA: ADAPTACIJA STRATEGIJE „ZA DOLAR VIŠE”

Marina Janković Nikolić
Srednja zanatska škola, Beograd, Srbija

Strategija „za dolar više” (eng. *the next-dollar strategy / one-more-than technique*) podrazumeva plaćanje odbrojavanjem jednog po jednog dolara, tako da kusur bude manji od dolara, npr. 4 dolara za račun od 3.75 dolara. Prema stranoj literaturi, ova strategija pokazala se efikasnom u podučavanju osoba sa intelektualnom ometenošću i autizmom.

Pomenuta strategija adaptirana je tako da odgovara cenama i novčanicama koji se koriste u Republici Srbiji. Prvi nivo adaptirane strategije podrazumevao je izdvajanje tačnog iznosa cene napisane samo u dinarima, bez dodatka u parama, korišćenjem novčanica od 1, 10 i 100 dinara, u okviru skupa brojeva kojim je učenik ovladao: a) do 10 (npr. $6=6*1$), b) do 100 (npr. $56=5*10+6*1$), c) do 1000 (npr. $356=3*100+5*10+6*1$). Vizuelna podrška u fazi učenja podrazumevala je prikazivanje cifara bojama koje asociraju na odgovarajuće novčanice, tj. plavom bojom za stotine, žutom za desetice i narandžastom za jedinice. Na drugom nivou od učenika je očekivano da zaokruže iznos predstavljen u dinarima i parama (npr. 179.99 zaokruži na 180 din) i taj zaokruženi iznos predstave novčanicama. Na trećem nivou, od učenika je očekivano da plate dvocifreni iznos koristeći samo novčanice od 10 dinara (npr. $5*10$ za račun od 47 din) ili trocifreni iznos koristeći samo novčanice od 100 din (npr. $4*100$ za račun od 356 din). Da bi to uspeli, učenici su prvo uvežbavani da odgovore na pitanje „Da li ima dovoljno novca?” (npr. 300 ili 400 din za račun od 356 din), što se pokazalo posebno teškim za većinu učenika.

Nakon primene opisane adaptirane strategije u radu sa učenicima koji se obrazuju u redovnoj školi po IOP-u 2 (učenicima sa intelektualnom ometenošću / autizmom / poremećajem pažnje), zaključujemo da je ona efikasna i uklopiva u školski kontekst, posebno kada se u njenu relazaciju, osim defektologa, uključe i učitelj/nastavnik matematike, lični pratilac i roditelji.

Ključne reči: matematika, praktične veštine, kupovina, učenici sa smetnjama u razvoju

KVALITET ŽIVOTA RODITELJA DECE SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Milica Krivokapić

*Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za
specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

U promovisanju opšteg kvaliteta života porodice kao celine, potrebno je da se cela porodica obuhvati i uključi u planiranje nege, rehabilitacije i obrazovanja deteta sa razvojnim teškoćama. Cilj rada jeste da se proceni kvalitet života roditelja dece sa razvojnim poteškoćama kroz analizu pojedinih faktora koji utiču na kvalitet života roditelja dece sa poteškoćama u razvoju.

Istraživanje je sprovedeno tokom januara 2022. godine u Beogradu. Uzorak je bio neslučajni, dobrovoljački i uključivao je 43 roditelja dece sa razvojnim poteškoćama (81.4% majki). Za potrebe prikupljanja opštih demografskih podataka kreiran je upitnik za prikupljanje demografskih podataka, dok su se podaci o kvalitetu života prikupljali pomoću Upitnika o kvalitetu života SF-36. Istraživanje je sprovedeno onlajn putem Google upitnika i upitnici su bili dostupni 10 dana. Preliminarne analize pokazuju visoku pouzdanost na nivou celokupne skale ($\alpha = .91$). Rezultati istraživanju su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika u aspektu opšteg zdravlja ($F = 0.25$, $df_1 = 2$, $df_2 = 40$, $p = .78$, $\eta^2 = .01$), kao i u aspektu emocionalnih problema ($H = 1.22$, $df = 2$, $p = .54$) kod roditelja dece sa razvojnim poteškoćama u odnosu na vreme postavljanja dijagnoze njihove dece. Takođe, kod roditelja nije utvrđena statistički značajna razlika na subskali Svakodnevnosti u odnosu na razvojnu teškoću koju ima njihovo dete ($H = 9.65$, $df = 5$, $p = .09$).

Možemo reći da, iako nisu utvrđene statistički značajne razlike na subskalama, roditeljima je potrebno stimulativno i podržavajuće okruženje koje može imati uticaj na viši nivo kvaliteta života.

Ključne reči: *kvalitet života, roditelji, deca sa poteškoćama u razvoju*

UTICAJ DOMENA ŠKOLSKE KLIME U KREIRANJU POZITIVNE ŠKOLSKE KLIME KOD UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Dragomir Davidović¹, Maja Davidović²

¹Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

²Klinika za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, Beograd, Srbija

Uvod: Školska klima je prepoznata kao važan faktor određivanja efikasnosti obrazovnih institucija, kao i akademskih postignuća, motivacije, socijalizacije i ponašanja učenika. Uvažavanje različitosti u odeljenju predstavlja jednu od važnih karakteristika pozitivne školske klime i podrazumeva tolerantan odnos svih učesnika obrazovno-vaspitnog procesa prema učenicima sa smetnjama u razvoju. Koncept *školska klima* razvio se kao veoma popularna oblast i važnost njegove procene ogleda se u adekvatnom planiranju modela školovanja dece sa razvojnim smetnjama.

Cilj: Cilj je bio određivanje uticaja domena školske klime, interakcija između učenika, učenika i nastavnika i vršnjačko nasilje na kreiranje školske klime kod učenika u odnosu na vrstu razvojne smetnje u procesu obrazovanja.

Metode: Uzorak se sastojao od 148 učenika VII i VIII razreda sa smetnjama u razvoju. Od ukupnog broja ispitanika, 108 je pohađalo škole za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju, a 40 učenika sa smetnjama u razvoju pohađalo je škole sa inkluzivnim obrazovanjem. U odnosu na vrstu smetnje u razvoju, obuhvaćeno je 27 učenika sa smetnjama u motoričkom razvoju, 38 učenika sa senzornim smetnjama, 58 učenika sa smetnjama u intelektualnom razvoju i 25 učenika sa smetnjama u ponašanju. Od instrumenata istraživanja korišćena je Skala razredne klime.

Rezultati: Rezultati istraživanja ukazuju na statistički značajne razlike između učenika sa senzornim smetnjama/poremećajima, učenika sa motoričkim, intelektualnim smetnjama/poremećajima i smetnjama/poremećajima u ponašanju na skali razredne klime u svim domenima.

Zaključak: Kod učenika sa smetnjama/poremećajima u ponašanju, za razliku od ostalih ispitivanih učenika, vršnjačko nasilje kao domen školske klime ima najveći uticaj u kreiranju školske klime. Domeni školske klime, odnos sa učenicima i nastavnicima i odnos između učenika, najveći uticaj kod kreiranja pozitivne školske klime imaju kod učenika sa intelektualnim smetnjama/poremećajima. Učenicima sa motoričkim smetnjama/poremećajima u kreiranju školske klime najznačajniji je odnos između učenika.

Ključne reči: *školska klima, učenici sa smetnjama u razvoju, vršnjačko nasilje, odnos učenik-učenik, odnos učenik-nastavnik*

PROCENA GRAFOMOTORNIH SPOSOBNOSTI KOD UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU OSNOVNOŠKOLSKOG UZRASTA

Lucija Đorđević¹, Srboljub Đorđević²

¹Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija & OŠ „Boško Buha“, Beograd, Srbija

²Univerzitet u Nišu – Pedagoški fakultet, Vranje, Srbija

U radu su prikazani rezultati istraživanja koje je imalo za cilj da utvrdi razvijenost grafomotornih sposobnosti kod učenika sa smetnjama u razvoju imajući u vidu da one, pored ostalog, predstavljaju bitni preduslov za ovladavanje pisanjem kao jednom od akademskih veština koja se usvaja na osnovnoškolskom uzrastu. Uzorak istraživanja je činilo 58 učenika (od čega 23 ženskog pola) sa smetnjama u razvoju osnovnoškolskog uzrasta. U istraživanju je korišćena tehnika testiranja, a od instrumenata Predikcioni test za disgrafiju i Grafomotorni niz „Lilijen Lirsa“. Dobijeni rezultati pokazuju da veliki broj ispitanika (24 ili 41.4%) nije ostvario ni jedan poen na Predikcionom testu za disgrafiju, dok je samo 21 ispitanik ili 36.2% uspešno rešio test ($M = 7.98$, a $SD = 7.062$). Rezultati t-testa pokazuju da ne postoji razlika u uspehu na Predikcionom testu između dečaka ($M = 7.88$, $SD = 7.21$), odnosno devojčica ($M = 8.13$, $SD = 6.98$); $t(56) = 0.128$, $p = 0.899$ (obostrano). Takođe, dobijeni rezultati pokazuju da najveći broj ispitanika (39 ili 67.2%) nije ostvario ni jedan poen na testu Lilijen Lirsa, dok je samo 10 ispitanika ili 17.2% uspešno rešilo test ($M = 1.60$, $SD = 2.46$). Rezultati t-testa nezavisnih uzoraka pokazuju da ne postoji razlika u uspehu na testu izvršenja grafomotornog niza Lilijen Lirsa između dečaka ($M = 2.00$, $SD = 2.65$), odnosno devojčica ($M = 1.00$, $SD = 2.07$); $t(56) = -1.530$, $p = 0.113$ (obostrano). Efikasan nastavni rad sa učenicima sa smetnjama u razvoju, shodno dobijenim rezultatima, imperativno nameće potrebu poštovanja razvojnih karakteristika ove populacije učenika i individualizaciju početne nastave pisanja, kao i znatne izmene standarda i ishoda postignuća koji se zahtevaju po redovnom nastavnom planu i programu. Međutim, ne bi bilo preslobodno reći da efikasan rad sa njima podrazumeva i potrebu donošenja i posebnih nastavnih planova i programa namenjenih za nastavni rad u školama za učenike sa smetnjama u razvoju.

Ključne reči: *grafomotorne sposobnosti, učenici sa smetnjama u razvoju, osnovna škola*

EFEKTI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI NA SOCIJALIZACIJU DJECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Aldvin Torlaković¹, Adisa Milić², Arnela Borovac Bekaj³, Roman Kebat¹

¹„Olimpijski bazen Otoka“, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

²JU Osnovna škola „Malta“, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

³JU Osnovna škola „Skender Kulenović“, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Savremene tendencije nastavnog procesa akcenat stavljaju na kurikulum koji je usmjeren na učenika, vodeći računa o njegovom interesovanju i potrebama. Djelovanje škole treba da se odnosi na sve oblike institucijskog i vaninstitucijskog organizovanja odgojno-obrazovnog rada (Milić, 2020), pa je u tom kontekstu sasvim opravdano govoriti o vannastavnim aktivnostima koje čine sastavni dio postojećeg odgojno-obrazovnog sistema. Cilj istraživanja bio je utvrditi stavove profesora razredne nastave o efektima vannastavnih aktivnosti za djecu sa smetnjama u razvoju, kao i efikasnost programa plivanja na motorički status učenika. Uzorak istraživanja čine dvije grupe ispitanika. Prvu grupu čini 10 učenika oba spola, dobi 10 ± 6 godina sa smetnjama u razvoju (cerebralna paraliza, autizam, Down sindrom), dok drugu čine 15 profesora razredne nastave koji u svom odjeljenju imaju djecu sa smetnjama u razvoju. Za prvu grupu ispitanika korištena je baterija od 6 varijabli za procjenu kretne motorike u vodi, dok je druga grupa testirana modelom anketnog upitnika. Analiza rezultata t-testa za zavisne uzorke kod prve grupe ukazuje na visok nivo statističke značajnosti u varijablama: mentalna prilagodba ($MPR < .000$); upoznavanje sa vodenom sredinom ($UVS < .001$); balans i kontrola kretanja ($BKK < .000$); plutanje i klizanje ($PIK < .000$); plivanje ($PLI < .000$). Nije bilo statističke značajnosti za varijablu rotacije u vodi ($ROT < .064$). Program plivanja kroz vannastavne aktivnosti imao je pozitivne efekte na djecu sa smetnjama u razvoju, te su znatno poboljšali neke od motoričkih sposobnosti, oslobađanje od straha i nesigurnosti što je stvorilo dobre osnove za razvoj samostalnog boravka u vodenom okruženju. Kod druge grupe ispitanika statistički značajan procenat slaganja ($SD < .10$) prisutan je kada je u pitanju stav da se socijalne vještine djece sa smetnjama u razvoju bolje razvijaju kroz uključenost u vannastavne aktivnosti, te da vannastavne aktivnosti pozitivno utiču na razvoj samopouzdanja djeteta sa smetnjama u razvoju, što potvrđuje rezultate ranije provedenih istraživanja sa sličnim uzorkom (Petrović-Sočo, 2009). Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja, može se zaključiti da dobro osmišljene i organizovane vannastavne aktivnosti pozitivno utiču na svjestran razvoj ličnosti i samopouzdanja učenika, razvijaju vještine i socijalizaciju djece sa smetnjama u razvoju, te shodno tome treba težiti ka unapređenju ovakvih aktivnosti/modela rada u nastavnim procesima.

Ključne riječi: vannastavne aktivnosti, socijalizacija, djeca sa smetnjama u razvoju, plivanje, profesori razredne nastave, škola

PERCEPCIJA ZDRAVLJA OSOBA SA REUMATOIDNIM ARTRITISOM

Kristina Ivanović¹, Jovana Pavlović²

¹Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

²Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Reumatoidni artritis je hronična, upalna i progresivna bolest koja dovodi do oštećenja zglobova, a posledično i do funkcionalnog ograničenja, kao i smanjenog kvaliteta života. Uticaj reumatoidnog artritisa na kvalitet života je višestruk i obuhvata kako fizičko funkcionisanje, tako i socijalni život i psihičko blagostanje, te nam je subjektivni doživljaj bolesti od velike važnosti u pristupu osobama koje boluju od istog.

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita percepcija zdravlja osoba sa reumatoidnim artritisom, koristeći dva subtesta Skale za procenu uticaja artritisa 2 koji se odnose na percepciju sopstvenog zdravlja, zadovoljstvo zdravljem, kao i na postojanje komorbiditeta. Uzorak istraživanja je obuhvatio 106 ispitanika ženskog pola, prosečne starosti 45.12 godina.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da uprkos dijagnozi reumatoidnog artritisa, većina ispitanih osoba svoje zdravlje percipira kao dobro, iako se naglašava da je znatan broj ispitanica ipak nezadovoljan svojim zdravstvenim statusom. Ujedno, rezultati ukazuju da je kod većine ispitanica registrovano prisustvo komorbiditeta, a najčešće pridružene bolesti podrazumevaju visok krvni pritisak, anemiju, bolesti mentalnog zdravlja i bolesti srca.

Značaj dobijenih rezultata može se ogledati u boljem razumevanju uticaja reumatoidnog artritisa na zdravlje i kvalitet života osoba koje boluju od istog, te blagovremenog planiranja intervencija i tretmana koji bi unapredili zadovoljstvo životom ovih osoba, uprkos bolesti.

Ključne reči: *kvalitet života u vezi sa zdravljem, zadovoljstvo zdravljem, AIMS2*

UČESTALOST BAVLJENJA FIZIČKOM AKTIVNOŠĆU U ODNOSU NA ABDOMINALNU GOJAZNOST KOD OSOBA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Katarina Maksimović¹, Milica Rapačić²

¹Univerzitet u Beogradu – Medicinski fakultet, Srbija

²Dnevni centar za decu ometenu u razvoju, Beograd, Srbija

Problem istraživanja. Fizička neaktivnost predstavlja jedan od najznačajnijih faktora rizika za hronične nezarazne bolesti kako u opštoj populaciji tako i u vulnerabilnim grupama kao što su osobe sa smetnjama u razvoju.

Cilj istraživanja. Utvrditi učestalost bavljenja fizičkom aktivnošću kod osoba sa smetnjama u razvoju.

Metodologija istraživanja. Istraživanje je sprovedeno u Centru za smeštaj i dnevni boravak dece i omladine ometene u razvoju u Beogradu putem studije preseka. U studiju je uključeno 139 punoletnih osoba korisnika usluga Centra. Fizička aktivnost bila je ispitivana pomoću posebnog upitnika namenjenog ovom istraživanju, gde su dobijeni podaci o tome koliko se često korisnici bave fizičkom aktivnošću (najmanje 30 minuta dnevno) u toku jednog meseca i na osnovu čega su podeljeni u tri grupe. Korisnici su smatrani fizički aktivnim ako je njihova fizička aktivnost bila češća od četiri puta mesečno. U cilju određivanja abdominalne gojaznosti meren je obim struka, a klasifikacija vršena prema preporukama Svetske zdravstvene organizacije. Kontinuirane varijable su opisane kao srednje vrednosti $\pm$ standardna devijacija (SD), a kategorijalne varijable kao brojevi i procenti i neparametarski χ^2 test. P vrednost manja od 0.05 je smatrana značajnom. Svi podaci su analizirani korišćenjem verzije programa SPSS 20.

Rezultati istraživanja. Istraživanjem je obuhvaćeno 139 ispitanika, od kojih je 79 (56.8%) bilo muškaraca, a žena 60 (43.2%). Od ukupnog broja ispitivanih korisnika 30 (21.6%) se bavilo fizičkom aktivnošću. Osobe muškog pola su se značajno češće bavile fizičkom aktivnošću (29.1% prema 11.7%, $p = 0.013$). Od ukupnog broja ispitanika koji se bave fizičkom aktivnošću, 34% ima abdominalnu gojaznost, a 66% nema povećan obim struka ($p = 0.005$).

Zaključak. Dobijeni podaci pokazuju da značajno manji broj korisnika koji se bave fizičkom aktivnošću sa abdominalnom gojaznošću ukazuje na potrebu promocije i edukacije o znanju fizičke aktivnosti korisnika, roditelja, staratelja, socijalnih i zdravstvenih radnika u cilju prevencije gojaznosti i pratećih komorbiditeta.

Ključne reči: fizička aktivnost, osobe sa smetnjama u razvoju, studija preseka

TRENING VEŠTINA RODITELJA U PORODICAMA SA DECOM SA RAZVOJNIM POREMEĆAJIMA ILI RAZVOJNIM ODSTUPANJIMA NAKON PANDEMIJE KOVID-19

Nataša Srećković Milenković¹, Neda Novaković¹, Milica Vlaisavljević¹,
Roberto Grujičić¹, Milica Pejović Milovančević^{1,2}
¹Institut za mentalno zdravlje, Beograd, Srbija
²Univerzitet u Beogradu – Medicinski fakultet, Srbija

Deca sa razvojnim teškoćama i njihovi roditelji zahtevaju kontinuiranu podršku, uz međusektorsku saradnju zdravstvenog, obrazovnog i sistema iz oblasti socijalne zaštite. KOVID-19 pandemija je svojim negativnim uticajem na skoro sve aspekte društva, dovela i do značajnog povećanja već postojećih teškoća u funkcionisanju dece koja imaju razvojna kašnjenja i njihovih porodica. Nakon perioda izolacije, gde su bile dominantne teškoće u domenima edukativnih i školskih aktivnosti, pohađanja vršnjačkih grupa, otežane dostupnosti defektološko-logopedskih i drugih habilitacionih tretmana i u pristupu ustanovama zdravstvene i socijalne zaštite, i dalje su primetne teškoće u funkcionisanju porodica sa decom sa razvojnim smetnjama. Usled neophodnosti kontinuirane stimulacije razvoja, u vreme pandemije bile su obezbeđene usluge koje omogućavaju rad sa decom „na daljinu – online”, kao i edukacije roditelja da rade sa svojom decom u kućnim uslovima. Tokom pandemije u Srbiji je „online” putem sproveden Trening veština roditelja (CST), program koji su razvili SZO i Autism Speaks, posebno dizajniran za porodice i decu sa smetnjama u razvoju. Od ove godine u našoj zemlji su stvoreni uslovi za ponovno izvođenje treninga uživo, a ujedno je i proširen broj lokacija na kojima se program sprovodi uz obuhvat većeg broja porodica i većeg broja facilitatora koji sprovode trening roditeljskih veština.

Rad ima za cilj da predstavi iskustva CST programa u našoj zemlji. CST program pruža značajnu podršku porodicama dece sa smetnjama u razvoju, utiče na podizanje roditeljskih kompetencija i na kvalitet interakcija između roditelja i dece, a samim tim i na poboljšanje komunikacije i igre, veću angažovanost dece u kućnim rutinama i na prevazilaženje problematičnih oblika ponašanja.

Osim podrške u stimulaciji razvoja deteta, roditelji putem ovog treninga dobijaju i značajnu podršku u savladavanju i rešavanju problema važnih za njihovo zdravlje i blagostanje, koja uglavnom izostaje u uobičajenim edukacijama, a važno je za funkcionisanje porodice kao celine.

Ključne reči: *razvojne teškoće, deca, podrška, CST trening, roditelji*

Roberta Bonassin, Ana Marinić
OŠ „Podmurvice“, Rijeka, Hrvatska

Jedna od specifičnosti naše škole jest organizacija odgoja i obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju. Uz redovni plan i program u posebnom razrednom odjelu odvijaju se specifični rehabilitacijski programi, a u skladu s inkluzivnim pristupom, potiče se integracija učenika u redovne razredne odjele. Učenici posebnog razrednog odjela uključuju se u sve oblike odgojno-obrazovnog rada pa tako odabiru i izbornu nastavu i izvannastavne aktivnosti.

Tijekom godina učenici posebnog razrednog odjela uključivali su se u izbornu nastavu drugog stranog jezika. Djeca s teškoćama poput poremećaja hiperaktivnosti i deficita pažnje, poremećaja u ponašanju i poremećaja iz spektra autizma, pohađali su izbornu nastavu talijanskog jezika dva sata tjedno.

Učenje stranog jezika složena je aktivnost koja ovisi o brojnim čimbenicima poput dobi, spolu, motivaciji djeteta za učenje i okruženju, a u radu s učenicima posebnog razrednog odjela i vrsti i težini teškoće. U tom slučaju proces učenja i poučavanja podrazumijeva strukturiran i dinamičan pristup uz didaktičko-metodičku prilagodbu, a postupci individualizacije nastave i vrednovanja učenika temelje se na njegovu osobnom kurikulumu. Prilagodba je nužna kako bi se učeniku omogućilo ravnopravno sudjelovanje u procesu odgoja i obrazovanja, razvoj potencijala, jačanje samopoštovanja i samopouzdanja.

Učenik N. N. dječak je s poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje. Izbornu nastavu talijanskog jezika pohađa od 2022/2023. godine. Zbog slabije mogućnosti usredotočavanja i kontrole kognitivnih procesa, za uspješno provođenje nastave i usvajanje odgojno-obrazovnih ishoda provode se prilagodbe na području učenja i poučavanja te prostornih uvjeta.

Ovim radom istaknut ćemo važnost uključivanja učenika s teškoćama u sve oblike odgojno-obrazovnog rada škole te ukazati na specifičnost i potrebne prilagodbe obzirom na konkretne poteškoće učenika N.N. Ujedno povući ćemo paralelu s prilagodbama u učenju stranih jezika i ostalih, odabranih nastavnih predmeta.

Ključne riječi: *inkluzija, učenici s teškoćama, izborna nastava stranog jezika, prilagodba*

AKTIVNI I PASIVNI MODEL U TUMAČENJU KOGNITIVNE REZERVE

Jovana Pavlović¹, Kristina Ivanović², Ivana Sretenović²

¹*Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

²*Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

Koncept kognitivne rezerve relevantan je pojam u svakoj situaciji u kojoj mozak pretrpi neku povredu, a kao ideja počinje da se javlja usled ponovljenog zapažanja da ne postoji direktna veza između moždane patologije, odnosno oštećenja mozga i kliničke manifestacije tog oštećenja.

Cilj ovog rada bio je da se pregledom dostupne literature analizira koncept kognitivne rezerve i prikaže distinkcija između pasivnih i aktivnih modela u tumačenju kognitivne rezerve.

Istraživanja pokazuju da kognitivnu rezervu možemo razumeti kao faktor koji modifikuje odnos između patologije mozga i njene kliničke manifestacije, pri čemu viši stepen kognitivne rezerve deluje kao protektivni faktor u razvoju različitih neuroloških simptoma. Pasivni model rezerve usko je vezan sa pojmom kapaciteta rezerve mozga i pretpostavlja da će se klinički deficit pojaviti onda kada se kapacitet rezerve iscrpi preko određenog kritičnog praga. U osnovi aktivnog modela stoje kognitivna rezerva i kompenzatorni mehanizmi mozga. Koncept kognitivne rezerve primenljiv je na skoro svaku situaciju u kojoj je funkcionisanje mozga na neki način poremećeno, te se u literaturi navode stanja poput Alchajmerove demencije, Parkinsonove bolesti, multiple skleroze, traumatske povrede mozga, psihijatrijskih poremećaja, itd. Merenje kognitivne rezerve zavisi od uvažavanja aktivnog ili pasivnog modela pri operacionalizaciji rezerve.

Opravdanost izučavanja koncepta kognitivne rezerve može se ogleđati u mogućnosti istraživanja varijabilnosti u individualnim performansama, kao i u razumevanju funkcionisanja mozga pod različitim vrstama patologije.

Ključne reči: *aktivni i pasivni model, rezerva mozga, moždana patologija*

Dijana Toljanić, Roberta Bonassin
OŠ „Podmurvice“, Rijeka, Hrvatska

Uključivost i raznolikost je jedan od glavnih prioriteta EU pa ćemo se u ovom radu baviti pitanjem što je za nas/*vas uključivost*, a što *raznolikost* i tko su osobe koje želimo uključiti.

Radi se o prikazu slučaja učenika N. N. kojeg smo upoznale kada je u 6. razredu došao u našu školu. N. N. je volio raditi i učiti, s lakoćom je učio strane jezike, čitao, vršio složene matematičke operacije, pismeno se izražavao, naučeno pamtio i povezivao, htio je pomoći sebi i drugima. Pamtio je i ono što nam se baš i ne sviđa pa je s radošću prihvatio sugestiju bilježenja svojih doživljaja. Dnevnik je napisan s namjerom da dođe u ruke onih kojima će biti od koristi. U taj su proces bile uključene brojne osobe koje su na različite načine odgovarale na raznovrsne zahtjeve glavnog junaka.

Pratit ćemo proces njegovog uključivanja tijekom perioda školovanja, povećanje njegovog sudjelovanja s jedne i smanjenja isključenosti s druge strane. Upoznat ćemo vas s načinima kojima se učinkovito odgovaralo na njegove različite potrebe kako bi mu se osigurala jednaka prva i mogućnosti. Najvrjednije postignuće je njegovo samopouzdanje, spremnost za učenje adaptivnog ponašanja, poboljšane emocionalnih i socijalnih kapaciteta koji su mu omogućili bolje razumijevanje i prihvaćanje vlastitih emocionalnih stanja, bolju samokontrolu te uspješan nastavak školovanja i potpuno participiranje u inkluzivnoj zajednici.

U zaključku rada saznat ćete proširuje li N. N. svoje mogućnosti sudjelovanja, djelovanja, dugoročno iskustvo i koje kompetencije i sposobnosti su postignute u radu s njim, te može li se ovaj proces kopirati na druge situacije i slučajeve kao i hoće li vještine i kompetencije koje je usvojio moći koristiti i u samostalnom življenju. Danas je to odrasla osoba s više samopouzdanje i spremnosti za učenje svega onoga što će mu pomoći da bolje razumije sebe i druge.

Ključne riječi: *uključivost, različitost, učenici s teškoćama, iskustvo, školovanje*

RODITELJSKI STRES I RODITELJSKA IRACIONALNA UVERENJA KOD DECE KOJA KASNE U PSIHOMOTORNOM RAZVOJU: PODRŠKA RODITELJIMA

Ana Busarac
Vojnomedicinska akademija, Poliklinika, Dečiji dispanzer, Beograd, Srbija

Roditeljstvo i roditeljska uloga sa sobom nosi određeni nivo stresa. Po Abidinovoj teoriji roditeljskog stresa bitni faktori koji doprinose stresu su: roditeljske karakteristike, karakteristike deteta i kontekstualni faktori. Roditeljski faktori su: atačment, doživljaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi i depresija roditelja. Dečiji faktori su: prilagodljivost, prihvatanje roditelja, zahtevnost, raspoloženje, hiperaktivnost i nagrađivanje roditelja. Kontekstualni faktori su: restrikcija u ulogama roditelja, zdravlje roditelja, socijalna podrška, odnos sa bračnim partnerom. U podršci roditeljima je značajno razmotriti sve ove faktore.

Istraživanja su pokazala da je nivo roditeljskog stresa viši kod roditelja čija deca kasne u psihomotornom razvoju (Baker & McCal, 1995), isto tako, nivo depresivnosti je viši kod ovih roditelja, a kako su kognicije jedan od značajnih faktora roditeljskog stresa (Abidin, 1995) ukazano je da je u savetovanju sa roditeljima potrebno usmeriti se na različita shvatanja i uverenja roditelja.

U okviru RET&KBT pristupa u terapiji i savetovanju roditelja je potrebno usmeriti se na roditeljska iracionalna uverenja. U istraživanju (Starko, 1993) se pokazalo da iracionalna uverenja koja se odnose na sveukupnu brigu i perfekcionizam najviše doprinose roditeljskom stresu. Kod roditelja dece sa autizmom (Witt, 2005) je primećeno da oni iskazuju viši nivo stresa i procenjuju detetove simptome intenzivnije ako imaju izraženije iracionalno mišljenje. Različita istraživanja kojima je praćen efekat promene iracionalnih uverenja u terapijskom procesu su ukazala na snižavanje nivoa stresa roditelja dece sa smetnjama u razvoju (npr. Greaves, 1997).

Promenom iracionalnih uverenja umanjuje se nivo roditeljskog stresa, roditelji se osnažuju u roditeljskoj ulozi, a posledično su kompetentniji za saradnju i po potrebi koterapijsku ulogu u procesu tretmana deteta koje ima kašnjenje u psihomotornom razvoju.

Ključne reči: *roditeljski stres, kašnjenje u psihomotornom razvoju, podrška roditeljima, depresija, roditeljska iracionalna uverenja*

GRUPNI RAD S DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU PREDŠKOLSKE DOBI

Kristina Klišanin, Vlatka Kamenarić Blašković,
Dajana Bulić, Tena Matijaš, Ivana Škarica, Tomislav Vitković
Centar za rehabilitaciju Zagreb, Podružnica Soboština, Zagreb, Hrvatska

U Centru za rehabilitaciju Zagreb, podružnica Soboština, provode se integrirani program Mala škola i program Iskustvenih radionica. Cilj programa je priprema djece s teškoćama u razvoju za polazak u školu i uključenje u kolektiv dječjeg vrtića. Programi se provode u malim grupama djece podjednake ili slične sposobnosti. U grupnom radu potrebno je stvaranje sigurnog okruženja gdje se djeca upoznaju i ulaze u interakcije s vršnjacima te stvaraju osjećaj pripadnosti i kohezije. Prednost grupnog rada u odnosu na individualni rad je u poticanju veće intrinzične motivacije za sudjelovanje i izvršavanje aktivnosti te stvaranje prilika da djeca uče jedni od drugih, jačaju samopouzdanje te ujedno generaliziraju naučene vještine. Kroz strukturirane prilike za rano učenje i razvoj djeca ostvaruju svoj puni potencijal. Praćenjem djeteta tijekom individualnog rada te u suradnji s roditeljima i stručnim timom Centra donosi se preporuka o spremnosti i potrebi za uključenje djeteta u grupni rad. U programu Mala škola djeca predškolske dobi od pet do osam godina u malim grupama po četvero djece razvijaju socijalne kompetencije i usvajaju akademske vještine nužne za upis i praćenje školskog programa. Program Iskustvenih radionica provodi se u grupi od petero djece starosne dobi od dvije do četiri godine i njihovim roditeljima s ciljem osnaživanja te prilagodbe djece i roditelja za uključivanje u dječji vrtić. Grupne programe Male škole i Iskustvenih radionica koncipiraju i vode edukacijski rehabilitatori kroz strukturirane aktivnosti koje ciljano potiču djetetove sposobnosti na svim razvojnim područjima od motoričkog, kognitivno-perceptivnog i socijalno-emocionalnog razvoja do svakodnevnih vještina i komunikacije s posebnim naglaskom na razvoj socijalnih kompetencija.

Cilj ovog rada je prikazati pružanje edukacijsko-rehabilitacijske podrške djeci s teškoćama u razvoju kroz grupni rad u programima Mala škola i Iskustvene radionice koji se provode u Centru za rehabilitaciju Zagreb.

Ključne riječi: *grupni rad, djeca s teškoćama u razvoju*

FINANCIJSKA PISMENOST UČENIKA S OŠTEĆENJEM VIDA – PRIMJER DOBRE PRAKSE

Blaženka Paković, Tamara Zimšek Mihordin
Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek”, Zagreb, Hrvatska

Uvod: Od 1. siječnja 2023. u Republici Hrvatskoj uveden je euro kao nova službena valuta. Euro je zamijenio hrvatsku kunu. Svjetski i Europski tjedan novca obilježavao se ove godine u periodu od 20. 3. 2023. do 26. 3. 2023. godine. Učenici Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek” uključili su se u obilježavanje sudjelujući u brojnim aktivnosti.

Prikaz aktivnosti:

Brošura „Kako prepoznati euronovčanice i eurokovanice – za osobe s oštećenjem vida” – za lakši prijelaz na euro osobama s oštećenjem vida;

Kviz znanja – financijska pismenost primjerena dobi učenika;

Cjenik – upoznavanje s novim cijenama pojedinih, učenicima poznatih, artikala, proizvoda i usluga;

Preračunavanje iznosa po službenom tečaju – za pojam o vrijednosti i količini novca;

Odlazak u trgovinu, ugostiteljski objekt i poštu – praktična upotreba novca;

Nastava – na nastavi geografije izrađen je plakat „Države eurozone”, obrađene su najvažnije svjetske valute i upoznavanje s njihovim simbolima. Na satu fizike i tehničke kulture obrađeni su materijali od kojih su izrađene kovanice i postojeći apoeni, obrađen je dizajn te taktilne i vizualne značajke za prepoznavanje apoena za osobe s oštećenjem vida. Na satovima matematike učenici su računali koristeći se kovanicama i papirnatim novčanicama;

Štednja – kupovina štednih kasica i poticaj na namjensku štednju.

Nakon završetka tjedna i provedenih aktivnosti s učenicima, izrađeno je i poslano izvješće Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD).

Zaključak: Učenici s oštećenjem vida otežano se uključuju u život zajednice, a životne vještine usvajaju višekratnim uvježbavanjem u konkretnim životnim situacijama. Provedene aktivnosti doprinijele su boljem poznavanju financijske pismenosti, lakšoj prilagodbi i prijelazu na novu valutu. Savladavanjem samostalne uporabe novca povećalo se njihovo samopouzdanje i bolje ih prihvaćaju videći vršnjaci, uža i šira okolina.

Ključne riječi: *oštećenje vida, euro, financijska pismenost*

Ana Marinić, Dijana Toljanić
OŠ „Podmurvice”, Rijeka, Hrvatska

Posljednjih godina svakodnevno smo suočeni s temom klimatskih promjena. Zaštita klime jedan je od ciljeva globalnog održivog razvoja koji nam poručuje da svi zajedno imamo dužnost i obavezu poduzeti hitne akcije u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica. Usprkos važnosti i frekventnosti, medijska vjerodostojnost kad je riječ o klimatskim promjenama često je upitna, a odgojno-obrazovni ishodi u hrvatskom obrazovnom sustavu šturo su joj posvećeni. Pojam klimatskih promjena češće je prazna fraza u rječniku velikog broja naše djece.

Razmišljajući o nužnosti da našim učenicima približimo ovu temu krenuli smo od osnovnog: Kako učenicima objasniti pojam, uzroke i posljedice klimatskih promjena? Kako učeniku sa posebnim potrebama objasniti povezanost vremena i klime i posljedično, kompleksnost klimatskih promjena?

U temelju poučavanja učenika s posebnim potrebama poželjna je i uspješno primjenjiva jednostavnost, zanimljivost, raznolikost i životnost. Stoga smo se odlučili krenuti od onoga što je njima najpoznatije – vremena. Očitavali smo osnovne klimatske elemente u dvorištu škole percipirajući ih vlastitim osjetilima. Nakon provedenih očitavanja povukli smo paralelu s klimom. Analizirali smo uzročnike klimatskih promjena te postupke i ponašanja koja ih mogu ublažiti.

Da bismo zadržali interes i pažnju učenika, usmjerili smo se na konkretne promjene vezane uz zavičaj i našu školu te životne okolnosti naših učenika.

Projekt smo proveli sa učenicima posebnog razrednog odjela, kojeg pohađaju učenici s posebnim potrebama od petog do osmog razreda.

Ovim predavanjem želimo potaknuti motivaciju i podijeliti primjere dobe prakse o poučavanju kompleksnih tema na jednostavan i životan način.

Ključne riječi: *vrijeme, klima, klimatske promjene, učenici s posebnim potrebama*

STUDIJSKI PROGRAM INKLUZIVNE EDUKACIJE KAO DOPRINOS INKLUZIVNOM DRUŠTVU BIH

Emina Šarić Krajišnik, Azemina Maglić
Univerzitet u Zenici – Islamski pedagoški fakultet, Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina se potpisivanjem međunarodnih dokumenata obavezala da će osobama sa poteškoćama u razvoju osigurati aktivno učešće u odgojno-obrazovnom procesu, podsticati individualnost u razvoju, te prilagoditi svoje politike u kontekstu inkluzije i inkluzivnog obrazovanja. Kao odgovor na društvenu potrebu za podrškom djeci sa poteškoćama u razvoju u redovnom školskom sistemu, osnovan je studijski program Inkluzivne edukacije na Univerzitetu u Zenici 2019. godine. Poslove pomoćnika u nastavi u BiH (do sada) su obavljale osobe različitih stručnih profila (ne)vezanih za nastavni proces, a koji su angažovani prema ugovoru sa Službom za zapošljavanje i završenom kratkotrajnom edukacijom, i to vrlo često završenici nastavnčkih, tehničkih i drugih fakulteta, pa u nekim slučajevima i završenici samo srednjih škola. Međutim, inkluzija se ne posmatra kao rezultat, već kao trajni proces i cjeloživotni razvoj (Biewer & Fasching, 2012), što znači da je potrebno kontinuirano ulaganje ne samo u škole, već i u stručno osposobljavanje osoba koje će pružati pomoć i podršku djeci sa poteškoćama u razvoju. U radu će se pored opisa obrazovne inkluzije u bh društvu, izložiti i konceptualno-teorijski temelj studijskog programa Inkluzivne edukacije i njegova dosadašnja pragmatična ostvarenja.

Ključne riječi: *inkluzivno obrazovanje, studijski program
Inkluzivne edukacije, visoko obrazovanje*

CAN IMPLEMENTATION OF LEAN APPROACH RESHAPE THE QUALITY LANDSCAPE OF HEALTH AND SOCIAL SERVICES?

Rozita Petrinska Labudović, Robert Minovski
*Ss. Cyril and Methodius University – Faculty of Mechanical Engineering,
Skopje, North Macedonia*

In the dynamic landscape of public health and social services, meeting the demand for high-quality service delivery while managing limited resources remains a challenge. Organizations in these sectors face growing pressure to improve efficiency and effectiveness. Lean management, originally developed in manufacturing, has gained prominence as a framework for service quality enhancement by optimising resource utilization. Lean or Lean thinking represents a holistic customer-centered management approach that encompasses all levels and aspects of an organization. It offers a long-term perspective to achieving quality and operational efficiency through continuous improvement efforts of all the involved and elimination of waste. In essence, Lean focuses on creating more value for the customer with fewer costs. This paper explores the literature on application of lean management principles in the context of health (rehabilitation) and social services, aiming to identify strategies that raise the overall service quality and satisfaction among beneficiaries.

A positive correlation is found between the adoption of lean practices and enhanced service quality. Findings reveal that lean management principles, including process mapping, waste reduction, continuous improvement, and stakeholder engagement, play an important role in improving overall service quality. Among the rest, the application of lean approach to health and social services was reported to lead to reduced costs, decreased waiting times for service users, improved resource allocation, and increased staff and beneficiary satisfaction.

The paper contributes a comprehensive overview of the existing body of research on lean management in health and social services, offering insights into the key success factors and barriers in lean implementation. The findings provide a foundation for future empirical studies and practical applications, with the ultimate goal of elevating service quality and outcomes for the benefit of both the service providers and the beneficiaries.

Key words: *lean management, service quality, social services, health services, continuous improvement*

STANJE UHRANJENOSTI KOD OSOBA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Milica Rapaić¹, Katarina Maksimović²

¹Dnevni centar za decu ometenu u razvoju, Beograd, Srbija

²Univerzitet u Beogradu – Medicinski fakultet, Srbija

Problem istraživanja. U poslednjih nekoliko decenija došlo je do porasta učestalosti gojaznosti u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju i u opštoj populaciji i u vulnerabilnim grupama kako što su osobe sa smetnjama u razvoju.

Cilj istraživanja. Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita stanje uhranjenosti kod osoba sa smetnjama u razvoju.

Metodologija istraživanja. Istraživanje je sprovedeno u Centru za smeštaj i dnevni boravak dece i omladine ometene u razvoju u Beogradu putem studije preseka. U studiju je uključeno 139 punoletnih osoba korisnika usluga Centra. Svim korisnicima su uradjena osnovna antropometrijska merenja poput određivanja telesne mase i telesne visine na osnovu čega se određivao Indeks telesne mase (ITM), a stanje uhranjenosti se klasifikovalo prema preporukama Svetske zdravstvene organizacije (SZO). Meren je obim struka da bi se odredila abdominalna gojaznost koja se klasifikovala prema preporukama SZO, dok je merenje debljine kožnih nabora omogućavalo određivanje procenta masti u telu. Kontinuirane varijable su opisane kao srednje vrednosti $\pm$ standardna devijacija (SD), a kategorijalne varijable kao brojevi i procenti i neparametarski χ^2 test. P vrednost manja od 0.05 je smatrana značajnom. Svi podaci su analizirani korišćenjem verzije programa SPSS 20.

Rezultati istraživanja. Istraživanjem je obuhvaćeno 139 ispitanika, od kojih je 79 (56.8%) bilo muškaraca, a žena 60 (43.2%). Normalno uhranjenih korisnika bilo je 43.9%, sa prekomernom telesnom masom 30.2%, a gojaznih 25.9%. Gojaznost izražena preko ITM bila je češća kod osoba ženskog pola 28.3% prema 24.1% ($p = 0.502$), kao i abdominalna gojaznost (40.0% prema 36.7%, $p = 0.692$). Osobe muškog pola su imale veću učestalost povećanog procenta telesne masti (57.0% prema 55.0%, $p = 0.817$).

Zaključak. Dobijeni podaci pokazuju visoku učestalost gojaznosti u ispitivanoj grupi i sugerišu potrebu za edukacijom roditelja, staratelja, socijalnih i zdravstvenih radnika o značaju prevencije gojaznosti.

Ključne reči: stanje uhranjenosti, gojaznost, osobe sa smetnjama u razvoju

RAZVOJNA GRUPA – DEO PORODIČNO ORIJENTISANE RANE INTERVENCIJE

Katarina Đorđević, Marija Žikić, Olgica Kostić
ŠOSO „Carica Jelena“, Niš, Srbija

ŠOSO „Carica Jelena“ iz Niša, u saradnji sa Razvojnim savetovalištem Doma zdravlja iz Niša, školske 2020/2021. godine otvara razvojnu grupu, kao podršku modelu Porodično orijentisane rane intervencije (PORI). Dva defektologa škole pohađaju obuku, organizovanu od strane Beogradskog psihološkog centra i UNICEF-a.

Razvojna grupa obuhvata decu uzrasta 3.5-5.5 godina, koja prethodno nisu uključivana u vrtićke grupe. Broj dece u razvojnoj grupi je od četiri do šest. Rad se odvija u posebnoj prostoriji, opremljenoj za rad sa decom ovog uzrasta. Rad traje dva i po sata, sa pauzom za užinu i odmor. Jedan od roditelja svakog deteta je stalno prisutan u toku rada. Oni aktivno učestvuju u aktivnostima, diskutujući istovremeno sa defektologom o mogućnostima primene u kućnom okruženju, i sa drugim osobama koje su uključene u odgajanje deteta. Ovakvim pristupom radi se na osnaživanju ne samo dece, već i porodice u celini. Manji broj dece u grupi omogućava dovoljnu posvećenost svakom detetu i roditelju, te izgradnju poverenja i zajedništva između stručnjaka i porodice. Nakon periodične procene, dete može preći u redovnu vrtićku grupu ili ostati u razvojnoj grupi, odnosno preći na sledeći nivo. Procenu vrši defektolog razvojne grupe, kao i defektolog/psiholog Razvojnog savetovališta Doma zdravlja, koji je primarni pružalac usluga PORI-ja. Do sada je dvadesetoro dece uključeno u ovaj model: jedna devojčica je prešla u redovan vrtić (na predškolskom uzrastu), dok je osamnaestoro dece u školi – u razvojnoj i predškolskoj grupi, kao i u prvom razredu.

ŠOSO „Carica Jelena“ u Nišu je jedina obrazovna ustanova koja ima razvojnu grupu, kao podršku primeni PORI modela, a rezultat je saradnje stručnjaka iz zdravstvenog i obrazovnog sistema.

Ključne reči: *razvojna grupa, porodično orijentisana rana intervencija, roditelji, Razvojno savetovalište, UNICEF*

SENZORNA SOBA U SPECIFIČNOM CENTRU ZA OBRAZOVANJE I VASPITANJE UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU U ŠPANJI

Marijana Jovanović Čabrić, Nevena Petrović, Tatjana Simić,
Tanja Žegarac, Gordana Jovanović
Škola za osnovno i srednje obrazovanje „Vukašin Marković”, Kragujevac, Srbija

Tokom realizacije Erasmus+ projekta „Učenje bez granica” posetili smo Specijalni centar za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju, Santa Rosa de Lima u Malagi, Andaluzija, Španija. Poseta je realizovana tokom meseca oktobra 2022. godine. Četiri nastavnika defektologa i direktorka iz Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Vukašin Marković” iz Kragujevca, imalo je priliku da budu gosti u specifičnom Centru Santa Rosa de Lima. Zadatak je bio da se upoznamo sa specifičnostima rada u ovoj obrazovnoj ustanovi kroz posmatranje kolega, istih po obrazovanju na istim poslovima, u ustanovi koja je slična našoj ali sa drugačijim načinima rada, drugačijom organizacijom ali i različitim materijalnim resursima. Rad u Centru se realizuje kroz vaspitanje i obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju (intelektualna ometenost, poremećaji iz spektra autizma, višestruka ometenost...) od vrtičkog uzrasta (tri godine), osnovnog i srednjeg obrazovanja (do 21 godine). Jedan od ciljeva projekta bio je i upoznavanje sa prostornom organizovanošću, opremljenošću ove ustanove, dokumentacijom koju koriste kao i samim radom u senzornoj sobi. Kao najinteresantnije iz senzorne sobe u Centru bismo izdvojili vreme koje učenici provode u senzornoj sobi; opremljenost od kreveta u kojima deca leže; načine stimulacije putem gonga, različitih afričkih instrumenata, istočnjačke činije (tibetanske činije), visilice za odojčad, olfaktivnu stimulaciju kroz aroma terapiju.

Ključne reči: *Senzorna soba, inostrana iskustva, projekat*

KROZ UČENJE U TERAPEUTSKIM BAŠTAMA DO BOLJIH POSTIGNUĆA UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Snežana Maravić, Jovana Turimandžovski, Aneta Peša
Školski centar sa domom učenika „Dositej Obradović”, Subotica, Srbija

Baštenska/hortikultur(al)na terapija se široko koristi u spektru rehabilitacionih, profesionalnih i društvenih okruženja sa pozitivnim rezultatima i naučno zasnovanim dokazima. Prvo dokumentovano korišćenje u terapijske svrhe novijeg doba datira iz 1800. godine i vezano je za objavljena istraživanja dr Benjamina Rusha koji je istakao da rad na polju pomaže u lečenju osoba sa mentalnim oboljenjima, iako priča o blagodetima i značaju terapeutskih bašti datira još iz vremena pre nove ere.

Hortikultur(al)na terapija je stručno vođen oblik lečenja u kojem se pozitivne vrednosti ljudske interakcije s biljkama i vrtovima koriste kako bi se unapredile kognitivne, psihološke, socijalne i fizičke funkcije korisnika. Terapeut je posebno obrazovana i stručno obučena osoba koja uključuje korisnike terapije u bilo koju fazu vrtlarenja – od samog upoznavanja do prodaje konačnih proizvoda kao načina unapređenja njihovih života. Baštenska terapija se najviše primenjuje u SAD, Velikoj Britaniji, Austriji i Nemačkoj, gde se jedino i može steći zvanje baštenskog terapeuta.

Terapeutska bašta, koja se nalazi u okviru Školskog centra, našla je široku primenu kod dece koja pohađaju predškolske grupe, kao i kod učenika osnovne i srednje škole. Prilagođena potrebama i kapacitetima naših učenika, terapeutska bašta pruža brojne mogućnosti za realizaciju nastavnih aktivnosti i individualnih tretmana a naročito slobodu i kreativnost učenicima kroz realizaciju vannastavnih aktivnosti.

Pored evidentnih doprinosa razvoju različitih aspekata kognitivnog, motoričkog, emocijalnog i socijalnog razvoja, boravak i rad u terapeutskoj bašti omogućava razvoj sposobnosti i veština koje su deci sa smetnjama u razvoju neophodne za funkcionisanje u svakodnevnom životu, kroz aktivnosti i u okruženju koje ih motiviše i inspiriše za rad.

Ključne reči: *terapeutske bašte, učenici sa smetnjama u razvoju*

INARTDIS PROJECT: DETERMINING NEEDS FOR TRAINING ON INCLUSION THROUGH ART OF CULTURAL AND EDUCATIONAL PROFESSIONALS

Rozita Petrinska Labudović¹, Monika Gigerl², Alicia Vinatea³, Clarisse Nunes⁴, Antonio Pérez Romero⁵, Sol Amanda Robledo Sánchez Guerrero⁶

¹*Association for Promotion of Education, Culture, and Sport "Education for All", Skopje, North Macedonia*

²*University College for Teacher Education Styria, Graz, Austria*

³*University of Cantabria, Santander, Spain*

⁴*IPL/ESE – Politécnico de Lisboa, Escola Superior de Educação, Lisbon, Portugal*

⁵*Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, Spain*

⁶*Nordberliner Werkgemeinschaft gGmbH (nbw), Berlin, Germany*

Social inclusion of persons with disabilities and their participation in social activities and processes is mainly context dependent and varies across countries and regions in Europe. Previous research has shown that art contributes to social inclusion and promotes participation. One of the key success factors to successful inclusion through art in education and cultural institutions is the competences of the professionals in these institutions to implement inclusive artistic projects. An investigation of the needs for training on inclusion through art of professionals engaged at cultural and socio-educational institutions in Spain, Austria, North Macedonia, Portugal, and Germany has been conducted in the frames of the (EACEA) Erasmus project "Fostering social inclusion for all through artistic education: developing support for students with disabilities – INARTdis" (www.inartdis.eu), coordinated by Autonomous University of Barcelona. The project aims at developing social inclusion of students with disabilities through artistic creation spaces that facilitate inclusive processes. Applying qualitative and quantitative analysis (a survey, focus groups and interviews), the investigation encompassed a total of 388 professionals from these five countries. The results demonstrate that although most of the participants do feel competent to develop inclusive artistic, they need additional training in the basics of inclusive projects and methodologies to develop such projects. In the next phase of the project, based on the results, a joint training for educational and cultural professionals had been developed in relation to inclusion and artistic education and the role art plays in the development of social inclusion processes. This phase is succeeded by establishing creative inclusive spaces in the educational and cultural institutions included in the project.

Key words: *art, social inclusion, students with disabilities, training, INARTdis project*

Aleksandra Bukovica, Marija Pejković, Maja Ivošević
Beogradski razvojni centar BEREC, Beograd, Srbija

Brain Gym® je edukativni senzomotorni program Edukacijske kinziologije koja istražuje pokret i vezu pokreta i učenja. Sastav aktivnosti je strukturisan da uspostavlja integraciju vida, sluha, ponašanja, emocija, komunikacije, organizacije, razumevanja – svih veština potrebnih za učenje čitanja, pisanja, računanja i drugog i uopšte optimalno funkcionisanje.

Brain Gym® uključuje 26 osnovnih, pokretnih aktivnosti kojima stimulišemo integrisano delovanje celog mozga i tela u okviru tri dimenzije našeg fizičkog postojanja i kretanja. Odražava se na sledeća područja: opšta motorna koordinacija, koncentracija i pamćenje, smanjenje hiperaktivnosti, čitanje, pisanje, jezičke i matematičke veštine, komunikacija, razumevanje, i organizacijske veštine.

Program je primenjiv za sve uzraste, kako u individualnom, terapeutskom, tako i u grupnom, odeljenjskom radu.

Ključne reči: *Brain Gym®, pokret, učenje*

RAZVOJ GOVORA KOD DECE SA INTELEKTUALNOM OMETENOŠĆU

Mila Bunijevac

JZU Bolnica „Sveti Vračevi“, Bijeljina, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Govor je jedno od najvažnijih sredstava socijalizacije i podsticaja psihološkog razvoja deteta u celini. Odnosno, govor je osnovno i najčešće sredstvo komunikacije. Smatra se jednom od elementarnih ljudskih sposobnosti jer je od krucijalnog značaja u svakodnevnim aktivnostima. Govorni razvoj je složen proces u kome se ukrštaju i sjedinjuju brojni modaliteti govornih, fizioloških i jezičkih procesa. Osnovni elementi govora su fonacija, artikulacija i suprasegmentne strukture, a jezika su leksika, morfologija, sintaksa, semantika i gramatika. Sam razvoj govora i jezika počinje od rođenja i traje do kraja života, a odvija se kroz interakciju pojedinca sa okolinom. Za normalan razvoj govora potreban je niz organskih, psihičkih i socijalnih činilaca. Govorna produkcija podrazumeva neurološku kontrolu fizičkih pokreta kako bi se kreirao zvučni obrazac. Zvučni obrasci nastaju kao rezultata respiracije, fonacije, rezonacije i artikulacije. To je individualni proces, deca prolaze iste faze ali svako dete se razvija svojim tempom i na sebi svojstven način. Nekad govorni razvoj može biti usporen, i na to može uticati nestimulativna sredina, oštećenje sluha, nivo intelektualnog funkcionisanja i sl.

Intelektualna ometenost se definiše kao značajno ograničenje intelektualnog funkcionisanja i adaptivnog ponašanja koje se ispoljava u konceptualnim, socijalnim i praktičnim veštinama, i nastaje pre 18 godine života. Težina govorno-jezičkog poremećaja povezana je sa stepenom intelektualne ometenosti, odnosno što je IQ viši manja su oštećenja govora i obranuto. Međutim, postoje izuzetci, dete sa umerenom intelektualnom ometenošću može imati bolje razvijen govor od deteta sa lakom intelektualnom ometenošću, što ukazuje da nivo intelektualnog razvoja nije jedini faktor koji utiče na razvoj govora ovih osoba iako ga u određenoj meri određuje, kao i ostale aspekte života. Razvoj govora kod dece sa intelektualnom ometenošću je sporiji. Kod nekih se u prelingvalnoj fazi mogu uočiti odstupanja u vokalnim aktivnostima, neki se u toj fazi mogu zadržati duže od dece tipičnog razvoja. Prva reč se javlja nešto kasnije, oko navršene druge ili treće godine, dok se kod dece sa nižim stepenom IQ prva reč javlja mnogo kasnije ili se nikada ne javi. Deca sa intelektualnom ometenošću produkuju kraće i jednostavnije rečenice, koje uglavnom obuhvataju samo konkretan rečnik sa slabije razvijenim obrascima artikulacije. Takođe, ova deca imaju teškoću razlikovanja reči koje se rimuju i reči koje su fonološki slične.

Terapija osoba sa intelektualnom ometenošću je multidisciplinarna, složena i obuhvata medicinski i pedagoški rad s detetom i njegovom porodicom.

Ključne reči: *dete, govor, intelektualna ometenost*

Slavica Pavlović¹, Oleg Yurevich Latyshev², Karolina Tadić-Lesko³,
Polina Aleksandrovna Latysheva⁴, Boshra A. Arnout⁵, Boris Rozić⁶

¹*Sveučilište u Mostaru – Fakultet prirodoslovno-matematičkih i
odgojnih znanosti, Bosna i Hercegovina*

²*Russian Academy of Natural History; International Mariinskaya
Academy n.a. M.D. Shapovalenko, Moskva, Rusija*

³*Centar za socijalni rad, Mostar, Bosna i Hercegovina &
Sveučilište u Mostaru – Filozofski fakultet, Bosna i Hercegovina*

⁴*International Mariinskaya Academy n.a. M.D. Shapovalenko, Moskva, Rusija*

⁵*Zagazig University, Zagazig, Egipat*

⁶*Sveučilište u Mostaru – Filozofski fakultet, Bosna i Hercegovina*

Škola inkluzije implicira da su učenici s posebnim potrebama dio onoga što je i svatko drugi, dobrodošle su i toplo prihvaćene kao punopravni članovi školske zajednice. Stoga su u teorijskom dijelu sažeto prikazane glavne značajke škole inkluzije. Sukus ovoga rada čini istraživanje čiji je cilj bio ispitati stavove nastavnika o školi inkluzije, provedeno, krajem 2022. godine, izravno na namjernom, prigodnom, stratificiranom uzorku od 139 nastavnika (45 razredne i 94 predmetne nastave) u pet osnovnih škola u Mostaru, putem petostupanjske Likertove skale. Rezultati istraživanja pokazuju pozitivniji stav nastavnika razredne nastave o važnosti postupnog uspostavljanja škole inkluzije, dok kod nastavnika predmetne nastave prevladava neutralniji prema ovom pitanju. Međutim, proizlazi negativniji stav oba stratum nastavnika prema dosadašnjim postignućima škole inkluzije, posebice o efikasnosti i efektivnosti suradnje s relevantnim subjektima i čimbenicima (razvojno-pedagoškom službom, roditeljima učenika, drugim školama, zavodom za školstvo, itd.), s posebnim naglaskom na svojevrsnu marginaliziranost nastavnika u donošenju odluka i odlučivanju o inkluzivnom obrazovanju, a time i o školi inkluzije. Također, ovdje dobiveni rezultati indiciraju, kao i u prethodnim istraživanjima, još uvijek nedostatno i neadekvatno stručno usavršavanje, s posebnim naglaskom na nedostatak praktičnog dijela neophodan za rad s učenicima s poteškoćama u razvoju uključenima u redoviti obrazovni sustav. Nadalje, oba stratum ispitanika ističu važnost asistenata u nastavi kojih nema dovoljno ili, pak, nisu dostatno osposobljeni za rad s učenicima s poteškoćama u razvoju ili ih nadležne instance ne percipiraju kao subjekte škole inkluzije. Inkluzija je proces koji se odvija svugdje, u svakom trenutku, na svaki način, čemu bi trebalo težiti i u školi inkluzije. No, u kontekstu škola koje su sudjelovale u ovom istraživanju i njihove školske svakodnevice, radi li se prije o integraciji usmjerenoj ka inkluziji nego o obrazovnoj inkluziji, pitanje je koje dalje vodi ka pitanju: Kamo ide škola inkluzije?!

Ključne riječi: škola inkluzije, stavovi, nastavnici, integracija, suradnja

POREMEĆAJI I PODSTICANJE GOVORA UČENIKA MLAĐEG ŠKOLSKOG UZRASTA

Biljana Joksimović
JU OŠ „Vukašin Radunović“, Berane, Crna Gora

Poremećaji govora se često susreću kod učenika mlađeg školskog uzrasta. Prilagođavanje učenika školskim uslovima rada i života, njihovo postignuće i socijalizacija, nerijetko budu trajno određeni načinom prihvatanja takvog učenika i ostvarenom komunikacijom učenika u odjeljenju. Govorni poremećaj često ostane neprimijećen, neprepoznat i neklasifikovan. Iz tog razloga izostane i pravovremena pomoć nastavnika učeniku sa poremećajem govora. Kada se uoči da postoje izvjesne teškoće u govoru, nastavnikova bi obaveza bila da nakon razgovora sa roditeljima, u saradnji sa stručnim licima, ustanovi o kakvom je problemu riječ i da u skladu sa tim, osmisli, primjenjuje i kombinuje različite didaktičko-metodičke pristupe u radu, što podrazumijeva primjenu prilagođenih raznovrsnih nastavnih metoda, različitih oblika i nastavnih sredstava u radu, što će podstići razvoj i napredak govornih sposobnosti učenika sa poremećajem govora.

U radu ćemo izložiti teorijska saznanja o govorno-jezičkim poremećajima, teškoćama djece u školskom postignuću i socijalnom prilagođavanju. Takođe, iznijecemo preporuke za prevazilaženje teškoća sa kojima se suočavaju djeca sa govorno-jezičkim poremećajima.

Ključne riječi: *poremećaji govora učenika, nastava, nastavnik, nastavne metode i pristupi, podsticanje govornih sposobnosti učenika*

KAKO STUDENTI EVALUIRAJU PRAKTIČNE AKTIVNOSTI IZ PREDMETA REHABILITACIJA OSOBA SA AUTIZMOM?

Mirjana Đorđević, Nenad Glumbić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Evaluacije nastave i vežbi od strane studenata smatraju se veoma značajnim segmentom rada u visokom obrazovanju. Evaluacije se mogu zadavati na različite načine (*on-line* i uživo) i mogu sadržati pitanja sa ponuđenim odgovorima, kao i otvorena pitanja (uz preporuku da se u njima traže konkretne povratne informacije). U literaturi se češće govori o kvantitativnom ocenjivanju nastavnog procesa od strane studenata, ali se smatra da kvalitativne podatke u obliku pisanih komentara ne bi trebalo potceniti. Rezultati evaluacija mogu biti korisni za unapređenje nastavnog procesa.

Cilj ovog istraživanja bio je da se analiziraju evaluacije studenata četvrte godine studijskog programa Specijalna edukacija i rehabilitacija osoba sa teškoćama u mentalnom razvoju o načinu organizacije vežbi iz predmeta Rehabilitacija osoba sa autizmom, kao i da se sagledaju mogućnosti za unapređenje njihovog kvaliteta. Studenti su tokom prolećnog semestra 2022–2023. godine u okviru vežbi posećivali dve nastavne baze (Dnevnu bolnicu Instituta za mentalno zdravlje i OŠ „Anton Skala”) i učestvovali u Klubu mladih (organizujući nedeljne *on-line* radionice sa mladim osobama sa visokofunkcionalnim autizmom). U istraživanju je učestvovalo 30 studenata, koji su po završetku semestra anonimno odgovarali na *on-line* upitnik u *Google* formi. Upitnik je sadržao osam pitanja (sedam otvorenih i jedno sa ponuđenim odgovorima) u okviru kojih su studenti navodili najmanje jednu dobru stranu sprovedenih vežbi, kao i preporuke za unapređenje vežbi za svaki od tri modaliteta.

Dobijeni rezultati pokazuju da su studenti u 66.7% smatrali da su vežbe iz ovog predmeta prevazišle njihova očekivanja, dok se 33.3% njih izjasnilo da je organizacija vežbi bila u granicama njihovih očekivanja. Pozitivne strane za svaki modalitet vežbi se mogu svrstati u sledeće kategorije – produbljivanje postojećih znanja (npr. „Škola koja radi po TEACCH-u, pomogla je da ono što čujemo na predavanjima zapravo i vidimo i upoznamo se sa takvim načinom rada koji vidno pomaže deci”, „Vežbe su proširile moja znanja o ponašanju osoba sa autizmom i načinima njihove komunikacije”) i sticanje novih znanja i iskustava (npr. „Prve vežbe na kojima smo imali susret sa malom decom za koju se sumnja da imaju autizam”, „Prvi put smo imali priliku da vidimo rad sa tako malom decom i čujemo nešto o ranim znacima autizma koje su roditelji primetili”, „Individualni rad sa decom koja su neverbalna i

spadaju u grupu dece sa težim oblicima autizma, to je bilo prvo moje takvo iskustvo"). Studenti su predlagali da se u budućnosti organizuju češće posete bazama, a da se susreti Kluba održavaju uživo. Dobijeni rezultati biće iskorišćeni prilikom planiranja i realizacije vežbi za narednu školsku godinu.

Ključne reči: *autizam, studenti, vežbe*

OTVORENA VRATA ZA PSIHOSOCIJALNU PODRŠKU PORODICI – ONLAIN SAVETOVALIŠTE*

Srećko Potić, Goran Nedović
Resursni centar za specijalnu edukaciju, Beograd, Srbija

Na globalnom nivou postoji visok stepen slaganja između donosioca odluka i istraživača o tome da su strategije podrške porodici jedna od najdelotvornijih i najefikasnijih javnih politika za opšti razvoj društva. To se odnosi na porodice sa decom tipičnog razvoja, a naročito na porodice sa decom sa teškoćama u razvoju. U našoj zemlji ne raspoložemo dovoljno ekstenzivnom mrežom podrške porodicama, niti je postojeća mreža podrške u stanju da odgovori na potrebe svih porodica kojima je potrebna podrška na isti način. Profesionalci sa zavidnim stručnim i profesionalnim autoritetom i reputacijom najčešće nisu u mogućnosti da stave svoje profesionalne kapacitete na raspolaganje svima onima kojima je potrebna njihova stručna podrška. Imajući u vidu tendenciju usmeravanja fokusa ka pružanju podrške porodicama manifestovanu u Pozivu za akciju Vlade Republike Srbije „Podrška razvoju dece u ranom detinjstvu – optimalni uslovi za razvoj svakog deteta i društvo u celini”, gde je kao prvi prioritet za unapređivanje društvene podrške deci na ranom uzrastu podrška roditeljstvu, ali i u drugim dokumentima poput Strategije Evropa 2020, Ciljeva održivog razvoja, Zajedničkih evropskih smernica EU za prelazak sa institucionalne na negu u zajednici itd., zaključno sa Akcionim planom za pregovaračku grupu za Poglavlje 23 kojim se, između ostalog, Republika Srbija obavezuje da štiti interese deteta kroz jačanje biološke porodice.

U skladu sa tim, Resursni centar za specijalnu edukaciju je kreirao projekat sa ciljem pružanja podrške porodicama kroz organizaciju sistema besplatnih konsultativnih i savetodavnih usluga profesionalaca iz različitih oblasti (defektolozi, psiholozi, lekari, psihoterapeuti) koje su bile dostupne svim zainteresovanim porodicama putem grupnih sesija u okviru onlajn savetovališta u periodu od avgusta do novembra 2023. godine. Porodicama je omogućen širok set usluga usmerenih ka jačanju porodične kohezije, pri čemu su porodice same mogle da odaberu svoju ulogu ili nivo uključenosti koji žele da imaju u pogledu donošenja odluka u vezi sa uslugama za svoje članove porodice.

Specifični ciljevi projekta podrazumevali su adekvatno informisanje roditelja o svim pitanjima od značaja za unapređenje funkcionalnosti porodice i porodičnog kvaliteta života, kao i povećanje nivoa roditeljske kompetentnosti, samouverenosti i osećaja kontrole u okviru porodičnih i aktivnosti u zajednici.

---

* Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Otvorena vrata za psihosocijalnu podršku – onlajn savetovalište”, čiju realizaciju finansijski podržava Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju Republike Srbije.

Direktan rad sa korisnicima obuhvatio je realizaciju 18 onlajn grupnih sesija koje su vodili profesionalci iz različitih oblasti, vrhunski stručni i naučni autoriteti iz oblasti defektologije, psihologije, medicine i psihoterapije, koji su svoje usluge, znanje i veštine stavili na raspolaganje zainteresovanim porodicama tokom sesija. Za rad je korišćena Zoom platforma. Sve aktivnosti direktnog rada sa korisnicima realizovane su u skladu sa Kalendarom onlajn savetovaništva, a bile su obrađivane sledeće teme: 1) Šta je važno da znamo o motoričkom razvoju deteta?; 2) Šta su porodično orijentisane rane intervencije – kako i gde se sprovode?; 3) Kako podsticati igru i razvoj porodičnih rutina?; 4) Kako se pripremiti za polazak deteta u školu?; 5) Sa kojim se izazovima suočavaju porodice dece sa teškoćama u razvoju u predškolskoj ustanovi?; 6) Kako podržati razvoj govora i motorike u periodu ranog detinjstva?; 7) Kako pomoći porodicama u izazovima vezanim za poremećaje ishrane?; 8) Kako negovati afirmativan odnos prema zdravlju u okviru porodice?; 9) Koji su psihosocijalni efekti neplodnosti i kako se pripremiti za vantelesnu oplodnju?; 10) Na koje sve načine možemo pružati podršku deci sa poremećajima iz spektra autizma u svakodnevnim aktivnostima?; 11) Kako da budete savršeni „nesavršeni“ roditelj i zašto je odnos privrženosti između vas i vašeg deteta jedinstven dar koji ništa ne može da zameni?; 12) Šta su prakse zasnovane na dokazima i koje se prakse smatraju efikasnim u radu sa decom sa teškoćama u razvoju?; 13) Sa kojim se dilemama suočavaju porodice i profesionalci u vezi sa individualnim obrazovnim planom?; 14) Koji su to afirmativni stilovi roditeljstva i koje su tehnike dociplinovanja poželjne i efikasne?; 15) Kako stimulisati govorno-jezički razvoj dece?; 16) Kako bolje razumeti razvojne faze svog deteta?; 17) Kako pomoći porodicama i deci sa teškoćama u razvoju u promeni rutina?; 18) U kojoj meri koristimo organizacije civilnog društva kao vaninstitucionalni resurs za podršku roditeljstvu i podršku uopšte?

Projektne aktivnosti bile su namenjene roditeljima dece tipičnog i dece atipičnog razvoja, kao direktnim korisnicima i članovima njihovih porodica, kao indirektnim korisnicima. Tokom realizacije projekta doseglo se do preko 500 direktnih korisnika i, aproksimativno posmatrano, preko 1000 indirektnih korisnika, iz preko 50 gradova iz Republike Srbije i drugih država.

Tokom realizacije projekta realizovane su i aktivnosti diseminacije, koje su podrazumevale permanentno izlaganje šire zajednice digitalnim obaveštenjima o realizovanim programskim aktivnostima i pozivima na predstojeće aktivnosti, a sve putem socijalnih mreža kojima raspolaže organizacija.

Ključne reči: *projekat, grupne sesije, defektološka podrška, psihološka podrška, psihoterapeutska podrška*

PRIMJENA MONTESSORI METODE U RADU SA DJECOM PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Amela Džubur¹, Jelena Vidojević², Suzana Jevđenović³, Miroslav Vračević⁴

¹Centar za djecu i omladinu sa posebnim potrebama „Los Rosales”,
Mostar, Bosna i Hercegovina

²JPU „Dječiji vrtić”, Gacko, Bosna i Hercegovina

³Institut za reumatologiju, Beograd, Srbija

⁴Osnovna škola za djecu sa posebnim potrebama, Mostar, Bosna i Hercegovina

Ovaj rad opisuje primjenu Montessori pedagogije u radu sa djecom predškolskog uzrasta. Načela Montessori pedagogije se mogu primijeniti na sve razvojne nivoe, međutim u ovom radu poseban naglasak je na djeci predškolskog uzrasta u smislu rane intervencije, gdje se kroz igru kao najefikasniji vid učenja mogu ispitati sve čulne funkcije, kao i sposobnosti koordinacije. Na ovaj način je moguće procijeniti koja od metoda rada djeci najviše odgovara, koji metod rada samostalno biraju, kojom rukom biraju uzeti bojicu, makaze za rad, ljepilo u stiku, ljepilo u traci, gdje se brzo i efikasno određuje koja je strana tijela dominantna. Ovakvim načinom rada ostavlja se dovoljno prostora i na integrativni vid učenja i rada. Kroz praktičan rad važno se fokusirati na direktne i indirektne ciljeve rada, usvajanje osnovnih matematičkih operacija, te proces opismenjavanja na način da se postupak rada i prenošenja znanja realizuje korak po korak. Samim tim „Step by step” u fazi opismenjavanja podrazumijeva bogaćenje riječnika kao i pripremu za početno čitanje i pisanje. Rana intervencija i integracija ne bi smjele biti isključive iz predškolskog odgojno-obrazovnog rada, kako Montessori metoda i nalaže.

Ključne riječi: *Montessori metoda, predškolski uzrast, rana intervencija, integracija*

STAVOVI NASTAVNIKA PREMA MATEMATIČKOJ KREATIVNOSTI UČENIKA TIPIČNOG RAZVOJA I UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Tamara Lazović, Jelena Vidojević, Ana Lukić
*Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za
specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

Matematička kreativnost se u literaturi definiše na različite načine, kao matematičko stvaralaštvo, kreiranje novih matematičkih koncepata i sposobnost analize datih problema iz različite perspektive. Učenici sa intelektualnom ometenošću mogu biti matematički kreativni, ali su istovremeno izloženi i riziku da njihov potencijal ne bude prepoznat. Cilj ovog rada je da se pregledom i analizom dostupnih istraživanja sagleda kako izgledaju stavovi nastavnika prema matematičkoj kreativnosti učenika tipičnog razvoja i učenika sa smetnjama u razvoju. Pregled dostupne literature izvršen je pretraživanjem elektronskih baza podataka Google Scholar, Research Gate, Konzorcijuma biblioteka Srbije za objedinjenu nabavku (KOBSON), kao i dostupnih štampanih knjiga. Analiza rezultata istraživanja ukazuje da su, kada je u pitanju matematička kreativnost učenika, stavovi uglavnom negativni, kao i da nastavnici ženskog pola i nastavnici sa manje radnog staža i godina imaju pozitivnije stavove po ovom pitanju. U celini posmatrano, istraživanja koja se bave ispitivanjem stavova nastavnika o matematičkoj kreativnosti učenika sa intelektualnom ometenošću su veoma retka. Ovo nameće potrebu za realizacijom domaćih istraživanja koja bi pružila relevantne rezultate u našoj sredini, uvid u sposobnosti nastavnika da identifikuju i cene matematičku kreativnost i mogućnost za dalju razradu postupka dijagnostikovanja matematički darovitih učenika sa intelektualnom ometenošću.

Ključne reči: *matematika, kreativnost, stavovi, nastavnici*

POVEZANOST POREMEĆAJA PAŽNJE SA TEŠKOĆAMA U AKTIVNOSTIMA DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Sandra Ilanković¹, Slobodan Subotić¹, Sandra Ugrenović²

¹Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković“, Beograd, Srbija

²Specijalna bolnica za cerebralnu paralizu i razvojnu neurologiju, Beograd, Srbija

U okviru ovog rada istražen je problem povezanosti poremećaja pažnje u najranijem uzrastu sa teškoćama u aktivnostima predškolskog uzrasta. Istraživanje je usmereno na procenu vigilmnosti pažnje, sposobnosti koncentracije i usmerenost na rešavanje zadataka kod dece predškolskog uzrasta kod koje je anamnestički konstatovan poremećaj pažnje. Veliki broj ove dece ima problem sa sedenjem za stolom, motorni nemir i ignorisanjem naloga. U predškolskom uzrastu kada se u kolektivu tj. predškolskom vaspitno-obrazovnom radu pred njih postavljaju novi zadaci koji su u sklopu vaspitno-obrazovnog rada deo obaveznog devetogodišnjeg vaspitanja, deca sa ovakvim teškoćama često ne mogu da odgovore na zadatke koji se pred njih postavljaju. Osnovni cilj istraživanja jeste utvrđivanje i operaciono definisanje poremećaja pažnje kao faktora rizika koji dovodi do teške adaptacije dece u predškolsku ustanovu. Plan istraživanja obuhvatao je eksperimentalnu grupu od 15 dece sa poremećajem pažnje i kontrolnu grupu koja obuhvata 15 dece bez pomenutog poremećaja. Deca su uzrasta od 6 do 7.5 godina. Podaci o deci preuzeti su iz njihove dokumentacije koja obuhvata izveštaje logopeda, reedukatora psihomotorike i psihologa u okviru testiranja za polazak u školu. Istraživanje je obavljeno u avgustu i septembru 2023. godine u Edukativnom centru Sidarta u Beogradu. U ispitivanju su korišćeni Naglierijev test neverbalne sposobnosti – NNAT i Test za deficit pažnje. Rezultati istraživanja pokazuju da prisustvo poremećaja pažnje dovodi do toga da dete ima problem da se usredredi na igračku, usmeri na zadatak bilo koje vrste kao i na naloge. Praktične implikacije dobijenih rezultata odnose se na rano identifikovanje i rani tretman kod dece koje nastaju kao sekundarna posledica izazvana prisustvom vigilne pažnje kao i na mere prevencije da do iste ne dođe. Dobijeni rezultati imaju značajnu aplikativnu vrednost u praćenju i podršci deci sa vigilnom pažnjom a u cilju optimalizacije razvoja psihomotornih i sazajnih sposobnosti ove dece.

Ključne reči: *poremećaj pažnje, sazajne sposobnosti, deca predškolskog uzrasta*

RAZVOJ STEAM AKTIVNOSTI ZA UČENIKE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Gorana Šarac, Nevena Milivojević
OŠ "Heraj Pinki", Bačka Palanka, Srbija

U poslednjoj deceniji ubrzani razvoj nauke, tržišta rada i radnih mesta koji proizilaze iz STEM (*science, technology, engineering and mathematics*) oblasti, najčešće vezanih za IT sektor, zahteva da se i pristup učenju ovih predmeta u školama preispituje i stalno menja.

Za učenike sa poteškoćama u učenju i smetnjama u razvoju savladavanje predmeta iz STEM oblasti samo po sebi predstavlja veliki izazov. Kako bi im se ova oblast približila i angažovala ih u njihovom punom potencijalu neophodna je najpre motivacija i mogućnost participacije u aktivnostima. Zbog toga neki autori predlažu interdisciplinarni pristup problemu i to kroz uvođenje umetnosti (*Art*) u STEM, menjajući tako i sam naziv oblasti u STEAM.

Tokom školske 2022/2023. godine u OŠ „Heraj Pinki” predmetna nastava organizovana je na bazi STEAM aktivnosti kroz obradu dve velike oblasti „Dinosaurusi” i „Svemir”. Individualni obrazovni planovi učenika izrađeni su po principima međupredmetne povezanosti, a nastava je organizovana projektno.

U skladu sa navedenim, ovaj rad ima za cilj da predstavi mogućnosti, razvoj i značaj primene STEAM aktivnosti kroz redovne nastavne predmete, kao i ishode ovakvog vida učenja kod učenika sa smetnjama u razvoju.

Nakon godinu dana primene ovog vida organizacije nastavnih predmeta primetan je značajan napredak u motivaciji učenika kako za nastavne teme, tako i za učešće u samim aktivnostima, te će ovaj vid nastave biti nastavljen i praćen i u narednoj školskoj godini.

Ključne reči: *STEAM, individualni obrazovni plan, smetnje u razvoju, projektna nastava*

PROCENA PISANJA KOD FLUENTNIH AFAZIJA

Slobodan Subotić, Sandra Ilanković, Jasmina Radojlović,
Šćepan Sinanović, Stefan Mikić
Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković”, Beograd, Srbija

Poremećaj pisanja uzrokovan oštećenjem mozga označava se terminom agrafija, odnosno, stečena disgrafija. Agrafije najčešće idu zajedno sa afazijama, retko se javlja izolovano, mada postoje i takvi slučajevi. Agrafije se mogu javiti kako kod nefluentnih oblika afazija, tako i kod fluentnih. Predmet našeg istraživanja je bio procena rukopisa kod fluentnih oblika afazija, putem BDAE testa (subtest za procenu pisanja). Na osnovu dobijenih podataka mogli smo da zaključimo da se agrafije ne ispoljavaju na najelementarnijem nivou pisanja kao što su: pisanje sopstvenog imena, prezimena, pisanje automatizovanih nizova, kao i pojedinačnih reči, a značano odstupanje od adekvatnog modela pisanja uviđamo na subtestovima diktata, kao i na samostalnom pisanju. Kod nekih pacijenata sa afazijom je znatno brži i bolji oporavak pisanja u odnosu na govorenje. Zato se modaliteti pisanog jezika mogu koristiti u prevazilaženju deficita koji se ispoljavaju u procesu govorno-jezičke komunikacije.

Ključne reči: *afazija, agrafija, procena*

DOŽIVLJAJ NIVOVA SAMOEFIKASNOSTI NASTAVNIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI „RADIVOJ POPOVIĆ” U ZEMUNU

Marina Gašić

Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Samoefikasnost kao važna procena pojedinca sopstvenih sposobnosti ispitana je pomoću revidirane „Skale nastavničkog osećaja efikasnosti u realizaciji inkluzivne prakse”. Ispitano je 50 nastavnika oba pola Osnovne škole „Radivoj Popović” u Beogradu. Osnovni cilj istraživanja bio je utvrditi razlike među nastavnicima, odnosno među njihovim nivoima doživljaja samoefikasnosti u odnosu na pol, dužinu radnog staža i posedovanje dodatne kvalifikacije osim fakulteta/mastera. Ovo istraživanje je pokazalo da statistički značajne razlike postoje samo po pitanju pola, dok ostali faktori ne utiču na pojavljivanje razlike između nivoa doživljaja samoefikasnosti nastavnika.

Ključne reči: *samoefikasnost, nastavnici, pol, radni staž, dodatna kvalifikacija*

KVALITET ŽIVOTA I ZNAČAJ SOCIJALNE PODRŠKE KOD OSOBA SA REUMATOIDNIM ARTRITISOM

Ljiljana Šimpraga¹, Goran Nedović², Mirjana Zlatković Švenda³

¹Akademija strukovnih studija Beograd, Odsek Visoka zdravstvena škola, Srbija

²Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

³Institut za reumatologiju, Beograd, Srbija & Univerzitet u Beogradu – Medicinski fakultet, Srbija

Uvod: Primenom dostupnih i savremenih pristupa u rehabilitaciji kod osoba sa reumatoidnim artritisom postižu se terapijski ciljevi i delimično poboljšanje kvaliteta života. Postavlja se pitanje na koji način i kojim dodatnim postupcima sa psihosocijalnog aspekta se mogu umanjiti i kontrolisati negativni uticaji bolesti na kvalitet života ovih osoba. Socijalna podrška (*social support*, eng.) je u vezi sa pozitivnim zdravstvenim ishodima i ublažavanjem efekata artritisa – bola i umora, kao i održavanjem funkcionalnosti što je od primarnog značaja za osobe sa reumatoidnim artritisom. Socijalni aspekt ovog vida podrške se odražava kroz učešće u porodičnom životu i socijalnom okruženju čime se utiče na kvalitet života pojedinca.

Cilj: Cilj rada je da se analiziraju novija istraživanja kako bi se ispitao značaj i efekti socijalne podrške na kvalitet života osoba sa reumatoidnim artritisom.

Metod: Pregled naučnih radova dostupnih u bazama PubMed/MEDLINE i Science Direct, objavljenih u poslednjih deset godina i dostupnih u celosti.

Rezultati: Socijalna podrška osnažuje i omogućava da se osobe sa reumatoidnim artritisom ostvare u ulogama koje su za njih veoma važne – radno angažovanje, domaćinstvo, slobodno vreme, finansijski položaj. Intervencije koje se oslanjaju na podršku porodice kao najbližeg okruženja, utiču na smanjenje bola i emocionalnog stresa, a sledstveno tome poboljšava se emocionalno i socijalno funkcionisanje. Jedna od preporuka je implementacija programa socijalne podrške za osobe kod kojih je artritis skorije dijagnostikovano, gde bi nosioci programa bile osobe koje duži niz godina žive sa artritisom.

Ključne reči: *reumatoidni artritis, kvalitet života, socijalna podrška*

„U PRIRODNOM OKRUŽENJU” – PRIKAZ PROJEKTA

Marijana Taranović Todorović¹, Slavica Đurić Pavlović²

¹Savez MNRO Srbije, Beograd, Srbija

²Udruženje za pomoć MNRO „Zagrljaj”, Topola, Srbija

Projekat „U prirodnom okruženju” realizovao je Savez MNRO Srbije u partnerstvu sa Udruženjem „Zagrljaj” iz Topole. Kao što sam naziv nagoveštava, projektne aktivnosti realizovane su u prirodnom okruženju, a za članove udruženja iz Topole, decu i mlade sa smetnjama u razvoju, to su porodični dom, škola i „Zagrljaj” (koji često zovu: druga kuća). Aktivnosti projekta usmerene su u dva pravca: osnaživanje porodice (kroz psihosocijalnu podršku članovima porodice) i direktan rad sa korisnicima. Pripremne aktivnosti odnosile su se na uređenje dvorišta oko objekta udruženja, izgradnjom senzornog vrta. Ovim se koristi prirodni resurs koji udruženje poseduje, a to je da se nalazi na padini Oplenca. Uređenjem senzornog vrta, postavljanjem drvenog mobilijara, stvoren je prirodni ambijent za učenje i rad u prirodnom okruženju. U senzornom vrtu realizovane su radionice radne okupacije (sađenje i održavanje biljaka), ekološke i radionice senzorne integracije. Zašto je senzorna integracija važna? To je proces kojim nervni sistem obrađuje informacije koje putem čula pristižu u naš mozak. Ova neurobiološka aktivnost omogućava mozgu da organizuje i integriše sve stimulse, te ih tako integrisane koristi za kretanje, učenje, ponašanje. Integracija svih čula je neophodna da bi se ostvarila funkcionalna reakcija našeg organizma. Kod dece sa disfunkcijom senzorne integracije nervi i mišići funkcionišu dobro, ali mozak teško objedinjuje i integriše njihove funkcije. Poremećaj senzorne integracije utiče na mnoge aspekte razvoja: odojčad i mala deca – imaju teškoće sa savladavanjem puzanja, sedenja, stajanja, savladavanjem samoregulacije i emocionalnog doživljavanja; deca kasnije usvajaju određene veštine – vožnja bicikla, vezivanje perli, često su nespretna, ne zapažaju detalje, čest simptom je zaostajanje u razvoju govora; u školskom uzrastu – uočene su teškoće sa usmeravanjem pažnje, učenje čitanja, pisanja i matematike.

Ključne reči: *senzorni vrt, senzorna integracija*

UTICAJ PORODICE NA NASTANAK GOJAZNOSTI KOD DECE

Jelena Subotić Krivokapić, Lidija Milenović, Biljana Martinović
Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković”, Beograd, Srbija

Gojaznost predstavlja poremećaj homeostaze energetske depoa, koji dovodi do nagomilavanja masnog tkiva. Preciznije rečeno, gojaznom osobom smatramo onu čija je telesna težina za 20% veća od one koja se smatra normalnom za osobe određenog uzrasta i pola. Kada je reč o deci, gojaznost je proglašena za najčešću hroničnu bolest ovog uzrasnog doba od strane Svetske zdravstvene organizacije. Istraživanja Instituta za javno zdravlje Srbije navode da broj gojazne dece iz godine u godinu raste. Gojaznost je multifaktorski uzrokovana, a jedan od značajnih faktora, pored genetike, svakako čini porodica u kojoj dete odrasta i stiče navike. U nizu uzroka i posledica kroz koje prolazi ličnost pojedinca, kroz proces sagledavanja sebe, spoljašnjeg sveta i uzora koji se u njemu nalaze, odnosno koje taj svet ponekad zna i da nameće, formira se ličnost. Hranom se često smiruje anksioznost i strah, utoljava emocionalna glad, i najbrže stiže do zadovoljstva, ali i gojaznosti. Stoga se ovde može postaviti pitanje da li je onda gojaznost uzrok ili posledica? Uzbudjenje koje se javlja u prvim mesecima života kod deteta podstaknuto je potrebom za hranom. Zadovoljenje ove potrebe omogućava duboku relaksaciju i san. U daljim fazama psihičkog razvoja uspostavlja se određena sposobnost da se potreba za hranom odloži. Međutim, savremeni način života, niska frustraciona tolerancija i svakodnevno suočavanje sa manje ili više stresnim događajima, utiče na skraćivanje perioda odlaganja konzumacije hrane i sve češćim posezanjem za istom. Primer navedenom predstavlja i bogatstvo jezika izrazima koji se istovremeno upotrebljavaju u smislu ishrane i za određena emocionalna stanja. Podsetimo se samo simbolike izraza kao što su: „sladak”, „gorak”, „ljut”, „krupan zalogaj” u smislu emocionalnog doživljaja pojedinca. Upravo činjenica da jezici svih naroda koriste „alimentarne attribute” kao sinonime za emocionalan stanja posredno ukazuje na značaja i kvantitet emocionalnih ulaganja u ishranu. Porodica u svemu navedenom može predstavljati podršku za prevazilaženje gojaznosti, ali i bazu za nastanak iste. Stoga je važno poznavati osnovne mehanizme delovanja porodičnog sistema u kontekstu nastanka gojaznosti kod deteta.

Ključne reči: *gojaznost, porodica, deca, psihološki faktori*

UNAPREĐENJE KVALITETA SOCIJALNE PARTICIPACIJE DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU – PRIKAZ PROJEKTA*

Ivana Sretenović

*Resursni centar za specijalnu edukaciju, Beograd, Srbija &
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju je početkom godine raspisalo javni konkurs za podnošenje predloga programa na stalno otvoreni konkurs za dodelu dotacija namenjenih za projekte porodično-pravne zaštite građana, podrške porodici i deci u 2023. godini. Vizija Ministarstva je da se realizacijom programa ostvare sledeći ciljevi: podrška porodici i deci i unapređenje mera za jačanje porodice kao osnovne jedinice društva, podrška roditeljstvu, unapređenje demografske slike na teritoriji Republike Srbije, podrška populacionoj politici i podrška udruženjima u oblasti zaštite porodice i dece.

Resursni centar za specijalnu edukaciju ima decenijsko iskustvu u radu i u realizaciji projekata i programa, kao i u organizaciji i praćenju kompleksnih programa obuka i drugih događaja (konferencije, naučni skupovi, seminari, tribine, radionice itd.). Shodno tome, Resursni centar za specijalnu edukaciju je podneo konkursnu dokumentaciju na gore navedeni konkurs za projekat „Unapređenje kvaliteta socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju”. Projekat je odobren i finansijski podržan od strane Ministarstva za brigu o porodici i demografiju. Projekat je realizovan od jula do novembra 2023. godine. Usmeren je na podizanje kvaliteta socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju, kroz utvrđivanje kvaliteta socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju u našoj sredini i osposobljavanje stručnjaka koji rade sa ovom populacijom za samostalnu procenu nivoa socijalne participacije i kreiranje modela podrške deci sa smetnjama u razvoju sa ciljem dosezanja najostvarivijeg nivoa socijalne participacije.

Prema Međunarodnoj klasifikaciji funkcionisanja, invalidnosti i zdravlja socijalna participacija se definiše kao učešće u životnoj situaciji u odnosu na stepen u kojem se osoba aktivno uključuje, a ne u odnosu na to koliko osoba može ili želi da se uključi. U literaturi se nalaze i definicije drugih autora, te se smatra da je participacija učešće u formalnim i neformalnim svakodnevnim aktivnostima tokom života, koja u sebi uključuje okruženje za igru, sport, zabavu, učenje itd. Sa aspekta specijalne edukacije i rehabilitacije participacija se može posmatrati kao učešće dece sa smetnjama u razvoju u svim aspektima života. Ujedno, može biti posmatrana i kao prediktor adekvatnog razvoja, te da je od

---

* Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Unapređenje kvaliteta socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju”, čiju realizaciju finansijski podržava Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju Republike Srbije.

ključnog značaja za kvalitet života dece sa smetnjama u razvoju ali i njihovih porodica.

Socijalna participacija se odnosi na potpuno ostvarivanje životnih potreba i navika kao proizvoda interakcije između ličnih obeležja (oštećenja, nesposobnosti i drugih ličnih karakteristika) i sredinskih činilaca (olakšavajućih ili otežavajućih). Razumevanje socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju, različitog uzrasta i u različitim okruženjima, iziskuje širi fokus od samog utvrđivanja individualnih karakteristika u pojedinim aktivnostima i aspektima ličnog i društvenog učešća. Identifikovani su različiti faktori kao značajni za socijalnu participaciju dece sa smetnjama u razvoju (pojedinaac, porodica, škola, vršnjaci...). Oni kao mnogostruki i višedimenzionalni utiču na socijalnu participaciju dece sa smetnjama u razvoju i zahtevaju individualno prilagođavanje pristupu u unapređivanju i podsticanju socijalnog uključivanja.

Bez obzira na saznanja o značaju socijalne participacije, uvek postoji rizik da dete sa smetnjama u razvoju bude izuzeto iz svakodnevnih aktivnosti u okviru porodice i/ili šire zajednice. Istovremeno, učešće u različitim aktivnostima ne znači uvek i pozitivno iskustvo za dete sa smetnjama u razvoju. Više uključivanja ne znači da je nužno i bolje za ovu grupu dece, dok je zadovoljstvo nivoom i obimom participacije veoma značajno.

Sa godinama dolaze veći društveni i sredinski zahtevi. Oni nameću potrebu za promenama u načinu i obimu participacije svakog pojedinca u svim segmentima života i u svim društvenim aktivnostima. Nivo ostvarene socijalne participacije dece sa smetnjama u razvoju direktno je zavisano od individualnih determinanti (onih koje su vezane za samo dete), sredinskih determinanti (faktora iz socio-kulturnog okruženja) i njihove interakcije. Dakle, da bi se obuhvatio proces socijalne participacije u širem smislu, neophodno je sagledati uticaj sredinskih faktora na ostvarivanje socijalne participacije, kao i sve posledice koje proističu iz interakcije između ličnih i sredinskih faktora koje olakšavaju ili otežavaju ovaj fenomen.

Razvojem socijalnog modela ometenosti, u prvi plan se stavlja socijalna participacija dece sa smetnjama u razvoju. Podaci iz sveta i rezultati pilot istraživanja realizovanih u našoj zemlji ukazuju na postojanje visokog rizika za isključenost dece sa smetnjama u razvoju iz društvenog života zajednice.

Preliminarni rezultati projekta, na do sada obrađenom uzorku od 78 dece sa smetnjama u razvoju, prosečnog uzrasta 10.7 godina, oba pola, pokazuju sledeće karakteristike participacije. U nizu modela, konstrukti povezani sa učešćem su dosledno udruženi sa intenzivnijim učešćem (simptomi $p = 0.009$; kompetentnost $p = 0.005$, okruženje $p < 0.001$, identitet $p = 0.002$), nezavisno od zbunjujućih faktora. Češće

učešće je ostalo udruženo sa tri od četiri konstrukta vezana za učešće (kompetencija $p = 0.013$, identitet $p = 0.003$; okruženje $p = 0.028$). Uzrast deteta ($p = 0.026$) i nivo podrške koju dete dobija u školi ($p = 0.031$) su takođe ostali značajno povezani sa učestalošću participacije. Istovremeno, roditelji dece sa smetnjama u razvoju smatraju da im je potrebna dodatna pomoć i podrška prilikom učešća njihove dece u skoro svim aktivnostima ($p = 0.025$).

Možemo reći da su u nizu modela, konstrukti u vezi sa učešćem bili povezani sa učestalošću i intenzitetom učešća, dok su demografske i dijagnostičke varijable bile povezane sa učestalošću, ali ne i intenzitetom učešća.

Dobijeni rezultati mogu da posluže kao smernica za kreiranje i pružanje adekvatne podrške kako deci, tako i članovima njihove porodice.

Ključne reči: *konstrukti u vezi sa učešćem, učestalost učešća, intenzitet učešća*

RODITELJI ZA RODITELJE – MREŽA HORIZONTALNE PODRŠKE*

Lana Vučićević Miladinović, Mirjana Đorđević, Srećko Potić
Beogradski psihološki centar, Beograd, Srbija

Roditeljstvo je kompleksan proces i roditelji vrlo često imaju osećaj izolovanosti i prepuštenosti sami sebi u susretu sa mnogostrukim izazovima koje roditeljstvo nosi. Prema navodima iz literature, mnogi roditelji izveštavaju da su neretko ophrvani brigom, ljutnjom, osećajem nemoći ili nerazumevanjem, a kada su izazovi i veći, poput problema u detetovom zdravlju ili razvoju, roditelji prijavljuju osećanja šoka, panike, poricanja, straha, krivice, tuge, depresije ili anksioznosti. Kada se suoče sa izazovima u roditeljstvu, roditelji mogu imati manje vremena i energije za društvene i slobodne aktivnosti za sebe. Takođe, učestalo se dešava da osećaju da njihova zajednica ili porodica ne razumeju stanje i potrebe njihovog deteta. Pored toga, često osećaju da moraju stalno iznova da objašnjavaju svojoj okolini situaciju u kojoj se nalaze, što ih dodatno frustrira. Na kraju, umeju da osećaju i stigmatu, bilo zbog onoga što drugi ljudi govore ili rade, ili zato što su zabrinuti šta drugi ljudi možda misle. Podrška roditelja roditelju podrazumeva da roditelj koji je doživeo iskustvo roditeljstva deteta ili mlade osobe sa emocionalnim, bihevioralnim i kognitivnim teškoćama podržava druge roditelje na njihovom putu. Iskustva iz sveta pokazuju da je razmena informacija, podrške i zastupanja između porodica od ogromnog značaja za prevazilaženje izazova odgajanja i podrške detetu sa emocionalnim, mentalnim poremećajima ili poremećajima u ponašanju.

Zbog toga se u razvijenim zemljama poklanja značajna pažnja edukaciji roditelja koji podržavaju druge roditelje. Roditelji dobijaju specijalizovane obuke kako bi osnažili druge porodice koje odgajaju decu sa sličnim iskustvima. Ovi roditelji-pomagači takođe dalje pomažu porodicama da steknu znanja, veštine i samopouzdanje za upravljanje različitim izazovnim situacijama i ponašanjima. Roditelji-pomagači koriste pristup zasnovan na snagama koji uvažava individualni i porodični identitet, kulturnu istoriju, životna iskustva, uverenja i sklonosti. Iskustva iz sveta pokazuju da obučeni roditelji-pomagači mogu da pruže drugim roditeljima i drugim porodicama pomoć u rešavanju problema, omogućće slušanje i razumevanje, pruže emocionalnu podršku, omogućće adekvatnu informisanost o različitim aspektima problema i ličnim iskustvima u vezi sa njima, omogućće efikasno i brzo povezivanje sa resursima zajednice, pruže lično iskustvo iz prve ruke o nezi i roditeljstvu deteta, omogućće upućivanje na druge resurse koji mogu olakšati život i participaciju u zajednici i dr.

* Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Roditelji za roditelje – Mreža horizontalne podrške”, čiju realizaciju finansijski podržava Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju Republike Srbije.

Imajući u vidu sve navedeno, Beogradski psihološki centar je kreirao program za osnaživanje primarne grupe roditelja-pomagača da jačaju kompetencije drugih roditelja za senzitivno, responzivno i podsticajno roditeljstvo u različitim uzrasnim fazama, u okviru tipičnog i atipičnog razvoja deteta, kroz prolazak roditelja-pomagača kroz set od pet modula obuke roditelja za pružanje podrške drugim roditeljima koju su vodili psiholozi, rani intervencionisti i porodični terapeuti i prapatnim supervizijskim aktivnostima.

U okviru ovog programa jačane su kompetencije roditelja-pomagača za: 1) razumevanje razvojnih aspekata ranog detinjstva u okviru tipičnog i atipičnog razvoja deteta (razvojni tokovi – uobičajeni tokovi i individualne razlike; prepoznavanje razvojnih poteškoća, rana intervencija i podrška roditeljima u nošenju za izazovima); 2) prepoznavanje značaja roditeljske senzitivnosti i responzivnosti kao faktora kvaliteta odnosa roditelj-dete kroz ceo život i razumevanje podsticajnih strategija kojima raspolažu roditelji u cilju kreiranje adekvatnijeg konteksta za razvoj dece – u različitim fazama razvoja dece (jačanje veština prepoznavanja signala deteta, i uvremenjenog i adekvatnog reagovanja iz ugla teorije afektivne vezanosti, kroz različite faze); 3) razumevanje značaja igre u ranom detinjstvu i razvoj funkcionalnih veština u okviru prirodnog konteksta i porodičnih rutina; 4) upoznavanje sa različitim roditeljskim stilovima i praksama, negovanje kulturalno senzitivnih uverenja, senzibilizacija na poštovanje i uvažavanje različitosti (razumevanje značaja iskustva iz sopstvenog detinjstva, preispitvanje praksi i ličnih/društvenih/kulturnoloških uverenja o roditeljstvu, razvoj relacione refleksivnosti i samorefleksivnosti, prepoznavanje toksičnih praksi i kako ih izbeći, mogućnosti za uspostavljanje granica i discipline bez nasilnih metoda); 5) razumevanje važnosti postavljanja granica i senzibilizacija na najčešće izazove sa kojima se susreću roditelji; 6) upoznavanje sa tranzitornim tačkama u porodičnom životu i izazovima koje nose različite faze razvoja deteta i porodice (uobičajeni tokovi – porodica sa bebom, porodica sa predškolskim detetom, školskim detetom, adolscenom; nerazvojne krize i faze – porodice sa detetom koje ima razvojne teškoće, hroničnu bolest deteta, gubitak i žalovanje, razvod braka); 7) informisanje o važnosti brige roditelja o sebi, negovanje zdravih navika i briga o mentalnom zdravlju staratelja; i 8) razumevanje značaja zagovaranja i inkluzije (ostvarenje prava, umrežavanje roditelja i stručnjaka, zagovaranje, interakcija sa institucijama i stručnjacima itd.).

Sve aktivnosti direktnog rada sa roditeljima realizovane su onlajn sa ciljem decentralizacije usluga i dostupnosti što većem broju korisnika, u modalitetu grupnih sesija kojima je promovisana ekstenzivna razmena iskustava. Na kraju realizacije programa, organizovana je horizontalna razmena iskustava u kojoj su učestvovali svi polaznici programa.

Ključne reči: *roditeljstvo, deca tipičnog razvoja, deca atipičnog razvoja*

TRETMAN SAMOPOVREĐIVANJA I KOMPULZIVNIH MASTURBACIJA KOD OSOBA SA AUTIZMOM

Anja Gajić, Zoran Kovačić, Bojana Arsić
*Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za
specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

Neki autori smatraju da problemi u taktilnoj obradi među populacijom osoba sa intelektualnom ometenošću potiču usled oštećenja receptora za bol koji se smatraju uzrokom samopovređivanja. Osim navedenog, osobe sa intelektualnom ometenošću i osobe sa poremećajima iz autističkog spektra mogu da ispolje probleme sa inhibicijom za koje se veruje da su uzrok masturbacije u javnim prostorima. Cilj ovog pregleda literature je da se stekne uvid u poteškoće senzorne obrade osoba sa intelektualnom ometenošću u taktilnom domenu, odnosno samopovređivanjem i kompulzivnim masturbacijama i u različite vrste tretmana koji se sprovode u cilju njihove redukcije. Sekundarni cilj je da se istakne efikasnost postojećih primenjenih intervencija. Za pretraživanje literature korišćeni su Google Scholar, SCIndeks, ProQuest i KoBson pretraživači. Pretraženi su originalni naučni radovi, objavljeni na srpskom i engleskom jeziku. Pregled literature uključivao je šest studija, od kojih su dve bile fokusirane na smanjenje kompulzivnih masturbacija, a četiri na redukciju samopovređivanja. Istraživanja su uključivala primenu različitih procedura koje su bile efikasne u smanjenju navedenih ponašanja sa prosečnim uspehom od 94.3%. Imajući u vidu raznovrsnost sprovedenih intervencija, od ključne je vrednosti istaći važnost procene funkcije senzorno neadekvatnih ponašanja, kao i planiranja tretmana u skladu sa procenjenom funkcijom. Dva topografski identična ponašanja mogu imati potpuno različite funkcije, stoga isti tretman može u jednom slučaju dovesti do opšteg poboljšanja, a u drugom do pogoršanja.

Ključne reči: *autizam, kompulzivne masturbacije, intelektualna ometenost, samopovređivanje, tretman*

USLUGE SOCIJALNE ZAŠTITE NAMENJENE DECI ŠKOLSKOG UZRASTA U JAGODINI

Biserka Jakovljević
Gradski centar za socijalni rad Jagodina, Jagodina, Srbija

U lokalnim zajednicama na teritoriji Republike Srbije možemo naići na dragocena iskustva o načinima realizacije usluga socijalne zaštite. Prezentovanje, analizu i sistematizaciju iskustava moguće je koristiti u teorijskom i naučnom radu.

Cilj ovog rada je analiza usluga socijalne zaštite namenjena deci školskog uzrasta, kroz prezentaciju iskustva nastalog iz implementacije različitih usluga socijalne zaštite.

Fokus analize su sledeće usluge: lični pratilac dece, dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju, savetovalište za mlade, hraniteljstvo. Analizirane su usluge socijalne zaštite u periodu od 2017. do 2022. godine.

Prilikom analize podataka korišćena je rudimentarna statistička analiza istraživačke građe: Strategija razvoja usluga socijalne zaštite u Jagodini, projektna dokumentacija, dokumentacija doneta na Skupštini grada, planovi rada, izveštaji o radu, pravilnici o radu, zapisnici sa sastanka.

U fokusu analize su sledeća pitanja: Ko su nosioci usluga? Na osnovu kojih kriterijuma se biraju korisnici? Da li su usluge održive? Sadržaji usluga.

Rezultati istraživanja pokazuju da se usluge socijalne zaštite stavljaju pod veću kontrolu sistema socijalne zaštite čime se obezbeđuje kvalitetnije pružanje usluga.

Ključne reči: *iskustva, usluge, inovacije, deca, školski uzrast*

ZNAČAJ DOJENJA KOD DECE SA DAUNOVIM SINDROMOM

Marija Marković¹, Olivera Marković²

¹Student, Akademija strukovnih studija Beograd – Visoka zdravstvena škola, Beograd, Srbija

²OŠ „Momčilo Živojinović“, Mladenovac, Srbija & Udruženje za pomoć MNRO „Delfin“, Mladenovac, Srbija

Dojenje je prirodan način hranjenja svakog novorođenčeta. Dojenje svakom detetu pruža najbolji mogući početak života. Pruža zdravstvenu, nutritivnu i emocionalnu korist i deci i majkama. Ali dok je dojenje prirodan proces, to nije uvek lako. Majkama je potrebna podrška, kako za početak, tako i za održavanje dojenja. Ne postoji loše majčino mleko, mada je mleko svake žene drugačijeg sastava. Svaka majka stvara svoje jedinstveno mleko, namenjeno njenoj bebi. Dojenje i majčino mleko predstavljaju normativni standard u hranjenju i ishrani novorođenčadi i odojčadi, što je prirodni način ishrane. Retki su slučajevi gde se ne preporučuje da majka doji i to su obično bolesti majke: HIV infekcija, tuberkuloza, maligne bolesti, ukoliko majka uzima nedozvoljene supstance kao što su kokain i marihuana ili lekove za lečenje migrene, Parkinsonove bolesti i artritisa. Što se tiče deteta, jedina kontraindikacija za dojenje je retka bolest pod nazivom galaktozemija, gde dete ima intoleranciju na šećer galaktozu koja se nalazi u majčinom mleku. Bebe rođene sa Daunovim sindromom ili drugim medicinskim problemima mogu imati koristi od majčinog mleka kao zdrave bebe. Neke od prednosti dojenja deteta s Daunovim sindromom su: ojačana veza – dojenje može pomoći u prevazilaženju nekih negativnih osećanja koja se mogu imati pri prvom saznanju dijagnoze; osećanje korisnosti – dete sa zdravstvenim problemom može izazvati osećaj bespomoćnosti, pa dojenje ili obezbeđivanje pumpe za majčino mleko može dovesti do osećaja korisnosti za svoje dete; fizički kontakt – dojenje dovodi bebu u bliski kontakt sa majkom, a bliska veza i naklonost su dobri za fizički i emocionalni razvoj bebe; ojačani mišići lica – dojenje može pomoći detetu sa sindromom da razvija koordinaciju i čak stvori snagu u svojim mišićima, pri čemu je jačanje mišića lica takođe dobro za razvoj komunikacije i govora.

Ključne reči: *ishrana, dojenje, Daunov sindrom*

EFEKTI PRIMENE EXOPULSE MOLLII ODELA KOD PACIJENATA SA NEUROLOŠKIM OBOLJENJIMA

Vesna Paušić¹, Jelena Vidojević²

¹Udruženje za cerebralnu i dečiju paralizu „Sunce“, Novi Sad, Srbija

²JPU „Dječiji vrtić“, Gacko, Bosna i Hercegovina

Uvod: Exopulse Mollii odelo Švedske fabrike „Interventions AB“ predstavlja inovativnu neinvazivnu metodu sa integrisanim elektrodama za elektro stimulaciju celog tela kako bi se smanjila spastičnost i unapredila funkcionalnost pacijenta sa neurološkim oboljenjima.

Cilj: Cilj ovog rada bio je sistematski pregled literature sa naglaskom na efikasnost Exopulse Mollii odela u rehabilitaciji kao i njegovu prihvatljivost i zadovoljstvo učinkom od strane pacijenata sa neurološkim oštećenjima.

Metodologija: Pregled literature je sproveden korišćenjem sledećih baza podataka: Kobson, Google Scholar, PubMed i Medline.

Rezultati: Pokazalo se da su pozitivni efekti Exopulse Mollii odela na poboljšanje motoričkih funkcija i smanjenje spastičnosti povezani sa vremenskim periodom primene i dužinom trajanja tretmana što zavisi od stanja pacijenta kao i postavljenih ciljeva tokom trajanja rehabilitacionog procesa. Rezultati pokazuju dobrobit tokom elektro stimulacije Exopulse Mollii odelom koja se ogleda u opuštanju mišića zahvaćenih ekstremiteta.

Zaključak: Iako su potrebna dodatna istraživanja da bi se utvrdila efikasnost ovog uređaja, pregledana literatura ističe potencijal Exopulse Mollii odela za poboljšanje motoričkih funkcija neuroloških pacijenata u kliničkoj praksi.

Ključne reči: *Exopulse Mollii odelo, elektro stimulacija, spastičnost*

SAVREMENE POTREBE U OBRAZOVANJU ONIH KOJI OBNAVLJAJU I USPOSTAVLJAJU SPOSOBNOSTI OSOBA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I ŽIVOTNOM DELOVANJU

Bojana Vujnović
OISŠ „Dr Svetomir Bojanin”, Subotica, Srbija & Udruženje „Dete i škola”, Subotica, Srbija

U predavanju, koje teži da uspostavi što neposredniji odnos sa učenicima skupa, govori se o posledicama preterane upotrebe stranih (engleskih, latinskih i dr.) izraza u svakodnevnom jeziku struke. Na primeru jednog kraćeg izveštaja, može da se započne kratak razgovor ili čak polemika. Kao sasvim mali dodatak, ide rečnik čestih izraza u našoj praksi. Cilj predavanja je da se svakodnevni rad defektologa učini vidljivim studentima kao multidisciplinarni, bez nepotrebne zaogrnutosti apstraktnim tuđicama, niti naturanjem lažnog uverenja da je to „skoro pa” medicina. Potrebno je da mladi ljudi istraže svoje ljudske potencijale i tada s njima nastupe u radu.

Ključne reči: *razumevanje, šteta, jezik, predmet, ljudskost, odljuđenost, zbunjenost, priroda, nauka, teorija, anglizmi, latinizmi, otuđenost, prepoznatljivost, mehanika, slike, predstave*

SAMOSTALNOST KORISNIKA I KAKO JE DRUGAČIJE I ADEKVATNIJE MERITI

Ivan Karaklić

Dom za LOMR „Srce u jabuci”, Jabuka, Srbija

Glavni cilj pružanja usluga u socijalnoj zaštiti jeste kvalitet života korisnika. Najmoćnije sredstvo za postizanje takvog cilja jeste pružanje podrške korisniku da zadovolji svoju potrebu za samostalnošću. Kroz nju se može najbolje sagledati i lice i naličje korisnika. Kada se kroz individualizaciju vaspitnog tretmana mi prilagođavamo njemu, a ne on nama, onda jasnije vidimo raspolučenost njegovog bića na individualnu raznolikost i ličnu različitost. Sa naličja pokazuje nam se kao slučajna pojava, a kada se pogledamo licem u lice, vidimo ga kao pojavu slučaja. Baš ovaj susret „licem u lice” nas i obavezuje da predložimo drugačiji način merenja samostalnosti.

Ono što merimo tretiraćemo kao entitet. Taj matični entitet udružićemo sa njemu potpuno suprotnim entitetom koji će služiti za poređenje. Pošto je poređenje sama suština merenja oba entiteta, da bi poređenje bilo uspešnije, izjednačićemo po broju sastavnih elemenata. Ove elemente ćemo međusobno kombinovati kako po horizontali, tako i po vertikali – tako da će njihova konkatenacija ići u oba pravca – ravnopravno i istovremeno.

U oba smera formiraće se specifični konkretni totaliteti: po horizontali – određene srazmere elemenata, po vertikali različiti redosledi značajnosti koje formiraju isti elementi oba entiteta, međusobno različito kombinovani. Po horizontali gradacija će se vršiti kao rangiranje, a po vertikali kao stepenovanje. Oboje će nas dovesti do jedinica merenja: ocene će izražavati rangove, a poeni će iskazivati stepene .

Dobićemo skalu na najvišem metričkom nivou – racio-skalu i na njoj i ocene i poene kao količnike. Pokazaćemo da su ekvidistance – zaista jednaki razmaci – čiju istost možemo izračunati kao kvocijente.

I još više dobićemo šansu da sačuvamo, kako svoj stručni i naučni obraz , tako i svoju ljudskost koja se ne stidi potrebe da slavi različitost.

Ključne reči: *entitet, konkretni totalitet, racio-skala*

DOPRINOS MOLITVE REHABILITACIJI DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU – MOGUĆNOSTI I ZABLUDE

Vesna Ninković
OŠ „Milan Munjas”, Ub, Srbija

U istoriji, tokom proteklih 2000 godina, pored mnogih pokušaja da se pomogne deci sa smetnjama u razvoju, prisutni su i pokušaji u Crkvi. Molitva ima svoju teorijsku osnovu koja je sadržana u Svetom Pismu i Svetom Predanju. Njeno dejstvo nije trenutno, već je potrebno obezbediti odgovarajuće uslove i pridržavanje pravila i načina života.

U novije vreme religijski fenomeni sve češće postaju predmet bavljenja nauke, ali su i dalje daleko zastupljeniji u izvorima.

U Svetom Pismu su zabeležena isceljenja od raznih bolesti, pa i hendikepa. „Tako da se narod divljaše, videći gluve gde čuju, neme gde govore, bogalje isceljene, hrome gde idu, slepe gde gledaju, i hvališe Boga Izrailjeva (Mt 15,31)”.

Ove priče se beleže sve do današnjih dana. O njima se može čitati, ali se mogu i čuti; ređe lične priče, a daleko više da se izlečio neko drugi, poznat ili nepoznat. One često ne izgledaju poput svakodnevnih priča na koje smo navikli i koje su bliske našem razumu.

Mogu se javiti nedoumice, pitanja, pa i protest. Da li je zaista istina da je molitva pomogla? Da li može biti štetnih posledica? Da li je u pitanju sugestija? Kakav je odnos molitve i ljubavi, molitve i koncentracije? Rad je pokušaj da se odgovori na neka od ovih pitanja, ali i da bude podsticaj za postavljanje novih.

Molitvi se često pribegava kada se suočavamo sa onim što se smatra neizlečivim i kada smo isprobali sva druga sredstva i sve načine koji stoje na raspolaganju. Ali, u nastojanju da se pitanje rehabilitacije dece sa smetnjama u razvoju obuhvati što celovitije i ona može naći svoje mesto.

Ključne reči: *rehabilitacija, deca sa smetnjama u razvoju, molitva, priče o isceljenju*

INKLUZIJA U PREDŠKOLSKOM VASPITANJU I OBRAZOVANJU – IZAZOVI I REŠENJA

Tijana Bojanić

JPU „Trol”, Derventa, Bosna i Hercegovina

Inkluzivno obrazovanje predstavlja potpuno uključivanje dece sa specifičnim vaspitno-obrazovnim potrebama u redovan sistem obrazovanja. Sa sobom nosi mnoge benefite i teškoće. Kao pozitivan primjer rješenja iz prakse nam se pokazao Kutak za rani rast i razvoj u JPU „Trol” Derventa koji će biti predstavljen u ovom radu kao studija slučaja. Kutak za rani rast i razvoj je osnovan 2021. godine. Već 2022. je nagrađen NIN – nagradom za inovativne nastavnike, najvrijednijim priznanjem među edukatorima i edukatoricama na svim nivoima obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

U samom Kutku za svako dijete sa specifičnim vaspitno-obrazovnim potrebama stručna služba (defektolog, pedagog, saradnik za vaspitačće) u saradnji sa roditeljima izrađuje IOP. Redovne aktivnosti u vrtičkoj grupi koje dijete ne može da prati, stručna služba prilagođava i provodi. Kutak je takođe i mjesto gdje svako dijete dobija individualan defektološki tretman. Na ovaj način svakom djetetu se omogućava maksimalno ispunjavanje njegovih potencijala ali i vaspitanje i obrazovanje u najmanje restriktivnoj sredini u odnosu na trenutne potrebe, princip na kom počiva inkluzija.

Ključne reči: *inkluzija, studija slučaja, predškolsko vaspitanje, IOP, individualni obrazovni plan, primer dobre prakse*

BLOG KAO OTVORENI OBRAZOVNI RESURS ŠKOLA

Marijana Jovanović Čabrić, Nevena Petrović,
Tatjana Simić, Tanja Žegarac, Gordana Jovanović
Škola za osnovno i srednje obrazovanje „Vukašin Marković“, Kragujevac, Srbija

Od uvođenja inkluzivnog obrazovanja 2009. godine u našu zemlju, i u škole za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom upisuju se učenici koji ranije nisu bili obuhvaćeni samim sistemom obrazovanja. U školama, koje su se u to vreme zvale specijalne, obrazovali su se samo učenici koji su imali kategoriju lake intelektualne ometenosti. Tadašnji učenici su imali poseban nastavni plan i program koji se realizovao u školama. Učenici koji su imali kategoriju umerene mentalne ometenosti su se „samo“ vaspitavali. Vaspitni plan i program realizovao se u radu sa ovom kategorijom učenika. Tokom godina susrećemo se sa različitim vaspitno obrazovnim mogućnostima učenika. U školama za decu sa smetnjama u razvoju obezbeđuju se i pružaju različite vrste podrške. Svakako, jedan od najvažnijih i propisanih Zakonom jeste Individualni obrazovni plan. Prilagođavaju se materijali i sadržaji. Naša vizija je bila da kao mala grupa velikih entuzijasta oformimo jedan blog kao otvoreni obrazovni resurs, za kolege nastavnike defektologe, ali i nastavnike tipičnih škola koji rade sa učenicima sa smetnjama u razvoju. Kompetencije za izradu materijala i bloga stekli smo kroz Erasmus+ projekt „Učimo bez granica“. Na našem blogu nalaze se digitalne priče, sadržajem i izgledom prilagođeni materijali, zanimljive edukativne igrice itd. Ideja nam je da se umrežimo i širimo naš obrazovni resurs kroz korisne linkove i radove drugih kolega.

Ključne reči: *prilagođeni materijali, resursi, blog*

UTICAJ KLINIČKIH ISTRAŽIVANJA NA PRIMENU ADEKVATNIH TERAPIJSKIH METODA I ZNAČAJ VAKVINACIJE

Danijela Mijušković
OŠ „NH Dušan Dugalić“, Beograd, Srbija

Današnji i budući zdravstveni radnici bi pre svega trebalo da budu sposobni za prihvatanje svih oblika tehnologije koja se prožima kroz celokupni zdravstveni sistem. Naime, usled sve većeg razvoja tehnologije, ali i opterećenosti zdravstva zbog posledica Kovida-19, zdravstveni radnici, posebno na Klinici za infektivne bolesti, pored stručnosti i znanja moraju da raspolazu i znanjem u pogledu upotrebe računara i informacionih tehnologija, kako bi se posao obavljao nesmetano i brzo, zbog sve većeg broja zaraženih osoba. Ovaj rad se sastoji iz dva dela. Prvi deo je teoretski gde su analizom relevantne literature predstavljane osnovne informacione tehnologije, zatim iste u zdravstvenom i prosvetnom sistemu. Nakon toga su prikazane prednosti zdravstvene informacione tehnologije – ZIS, kao i šta sve utiče za slabu implementaciju informacione tehnologije. Drugi deo se sastoji iz anonimnog upitnika koji je sproveden na 30 ispitanika, odnosno zaposlenih na Klinici za infektivne bolesti u pogledu upotrebe informacione tehnologije prilikom obavljanja poslova, odnosno da li i u kojoj meri im upotreba računara i ZIS-a olakšava posao.

Ključne reči: *Kovid-19, informacione tehnologije, zdravstveni radnici*

OSVRT NA SISTEM RANE POMOĆI DECI SA OGRANIČENIM ZDRAVSTVENIM MOGUĆNOSTIMA I NJIHOVIM RODITELJIMA U RUSKOJ FEDERACIJI

Olivera Marković
*OŠ „Momčilo Živojinović”, Mladenovac, Srbija & Udruženje za
pomoć MNRO „Delfin”, Mladenovac, Srbija*

U ovom radu dat je osvrt na sistem rane pomoći deci sa ograničenim zdravstvenim mogućnostima i njihovim roditeljima u Ruskoj Federaciji, počevši od devedesetih godina XX veka kada su prioritetno određeni i definisani okviri sistema rane podrške deci sa teškoćama u razvoju, preko analize različitih pravnih akata kojima se regulisao položaj ove populacije u prvoj četvrtini XXI veka, poput Nacionalne strategije delovanja u interesu dece 2012-2017. godine i Koncepta državne porodične politike u Ruskoj Federaciji za period 2014-2025. godine, do prikaza aktuelnog stanja u oblasti brige o deci sa teškoćama u razvoju. Takođe, u fokusu ovog rada našao se i sistem službi za ranu intervenciju.

Ključne reči: *Ruska Federacija, rana dijagnostika i intervencija, nacionalna strategija*

Danijela Mijušković
OŠ „NH Dušan Dugalić“, Beograd, Srbija

Motivacija za rad, akciju i druga ponašanja pojedinca ili zaposlenog kada je u pitanju posao u nekoj organizaciji mogu biti različiti. Motivisani pojedinci postižu znatno bolje rezultate, a organizacija sa takvim pojedincima ima bolju efikasnost. Neki autori su stava da moraju biti ispunjena tri uslova da bi zaposleni bili motivisani: osećaj svrhe, osećaj odgovornosti i poznavanje rezultata. Postoji vrlo jaka veza između motivacije zdravstvenih ili prosvetnih radnika i kvaliteta zdravstvene zaštite. Liderstvo sa druge strane često naziva vođstvom. U pitanju je proces u kome vođa utiče na grupu, odnosno tim, da ispuni postavljene ciljeve i zadatke. Posao menadžera nije jednostavan jer je reakcija ljudi na promene drugačija. Oni moraju da se bore protiv otpora zaposlenih sa jasnom strategijom, vizijom i smerom. Motivacija je izuzetno važna za zaposlene u bilo kojoj organizaciji, naročito kod zaposlenih u zdravstvenim ili prosvetnim ustanovama, jer su u pitanju osobe koje svoj posao moraju odgovorno da rade, obzirom da pomažu u zaštiti najvećeg ljudskog dobra, zdravlja. Motivacija utiče na psihičke i fizičke reakcije ljudi, a njen značaj se posebno ogleda u tome što zaposleni kod kojih je prisutan visok stepen motivacije imaju veću želju za boljim obavljanjem svojih radnih zadataka, što povećava produktivnost. Sa druge strane, zaposleni sa niskom motivacijom uglavnom rade sporije, ne mareći za produktivnost i efikasnost, što utiče na kvalitet posla. Predmet ovog istraživanja je način na koji menadžeri utiču na motivaciju zaposlenih u različitim ustanovama. Cilj je da se utvrdi koliko su anketirani subjekti zadovoljni poslom koji obavljaju, šta sve utiče na njihovu motivaciju da bolje obavljaju posao, zatim način na koji kritike deluju na njih i razlozi zbog kojih su izabrali da se bave ovim poslom.

Ključne reči: *lider, zdravstveni radnici, prosvetni radnici*

Indeks autora

A

Arnout, Boshra A. 42
Arsić, Bojana 62

B

Bojanić, Tijana 69
Bonassin, Roberta 26, 28
Borovac Bekaj, Arnela 22
Bukovica, Aleksandra 40
Bulić, Dajana 30
Bunijevac, Mila 41
Busarac, Ana 29

C

Cvijetić Vukčević, Marija 17

D

Davidović, Dragomir 20
Davidović, Maja 20

Dž

Džubur, Amela 48

Đ

Đorđević, Katarina 36
Đorđević, Lucija 21
Đorđević, Mirjana 11, 44, 60
Đorđević, Srboljub 21
Đurić Pavlović, Slavica 55

G

Gajić, Anja 62
Gao, Shan Qu 15
Gašić, Marina 53
Gigerl, Monika 39
Glumbić, Nenad 11, 44
Grujičić, Roberto 25

I

Illanković, Sandra 50, 52

Ilić Stošović, Danijela 16
Ivanović, Kristina 23, 27
Ivošević, Maja 40

J

Jakovljević, Biserka 63
Janković Nikolić, Marina 18
Jevđenović, Suzana 48
Joksimović, Biljana 43
Jovanović Čabrić, Marijana 37, 70
Jovanović, Gordana 37, 70

K

Kamenarić Blašković, Vlatka 30
Kanjuh, Mihajlo 17
Karaklić, Ivan 67
Kebat, Roman 22
Kesić, Ana 11
Klišanin, Kristina 30
Kojović, Biljana 11
Kokhan, Sergey 13
Kostić, Olgica 36
Kovačić, Zoran 62
Krivokapić, Milica 19

L

Latysheva, Polina Aleksandrovna 42
Latyshev, Oleg Yurevich 42
Lazović, Tamara 49
Lukić, Ana 49

M

Maglić, Azemina 33
Maksimović, Katarina 24, 35
Mandić Maravić, Vanja 11
Maravić, Snežana 38
Marinić, Ana 26, 32
Marković, Jasminka 11
Marković, Marija 64
Marković, Olivera 64, 72
Martinović, Biljana 56

Matijaš, Tena 30
Mijušković, Danijela 71, 73
Mikić, Stefan 52
Milenović, Lidija 56
Milić, Adisa 22
Milivojević, Nevena 51
Minovski, Robert 34

N

Nedović, Goran 46, 54
Ninković, Vesna 68
Novaković, Neda 25
Nunes, Clarisse 39

P

Paković, Blaženka 31
Paušić, Vesna 65
Pavlović Jovana 23, 27
Pavlović, Slavica 42
Pejković, Marija 40
Pejović Milovančević, Milica 11, 25
Peša, Aneta 38
Pešić Zarić, Jelena 11
Petrinska Labudović, Rozita 34, 39
Petrović, Nevena 37, 70
Petrović, Sunčica 11
Potić, Srećko 46, 60

R

Radojlović, Jasmina 52
Radosavljev Kirćanski, Jelena 11
Rapaić, Milica 24, 35
Romero, Antonio Pérez 39
Rozić, Boris 42
Rudić, Nenad 11

S

Sánchez Guerrero, Sol Amanda Robledo
39
Simić, Tatjana 37, 70
Sinanović, Šćepan 52
Srećković Milenković, Nataša 25
Sretenović, Ivana 27, 57
Stanković, Miodrag 11
Stupar, Duško 11

Subotić Krivokapić, Jelena 56
Subotić, Slobodan 50, 52

Š

Šarac, Gorana 51
Šarić Krajišnik, Emina 33
Šimpraga, Ljiljana 54
Škarica, Ivana 30
Šulović Živković, M., 11

T

Tadić-Lesko, Karolina 42
Taranović Todorović, Marijana 55
Toljanić, Dijana 28, 32
Torlaković, Aldvin 22
Turimandžovski, Jovana 38

U

Ugrenović, Sandra 50

V

Vidojević, Jelena 48, 49, 65
Vinatea, Alicia 39
Vitković, Tomislav 30
Vlaisavljević, Milica 25
Vlasava, Sviatlana 13
Vračević, Miroslav 48
Vučićević Miladinović, Ana 60
Vujanović, Marina 16
Vujnović, Bojana 66

W

Wang, Xiao Jun 15

Z

Zajeganović Jakovljević, Jelena 11
Zimšek Mihordin, Tamara 31
Zlatković Švenda, Mirjana 54

Ž

Žegarac, Tanja 37, 70
Žikić, Marija 36

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

376.1-056.26/.36-053.2(048)

316.614-056.26/.36-053.2(048)

СТРУЧНО-научни скуп са међународним учешћем "Актуелности у едукацији и рехабилитацији особа са сметњама у развоју" (8 ; 2023 ; Београд)

Zbornik rezimea / VIII stručno-naučni skup sa međunarodnim učešćem „Aktuelnosti u edukaciji i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju” Beograd, 25-26. novembar 2023. godine ; [urednici Srećko Potić, Ivana Sretenović]. - Beograd : Resursni centar za specijalnu edukaciju, 2023 (Beograd : BIG štampa). - 76 str. ; 24 cm

Tekst na više jezika. - Tiraž 200. - Registar.

ISBN 978-86-89713-08-4

- а) Деца са посебним потребама -- образовање -- Инклузивни метод -- Апстракти
б) Деца са посебним потребама -- Социјализација -- Апстракти в) Особе са посебним потребама -- Социјална интеракција -- Апстракти

COBISS.SR-ID 129935881